

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a lortékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A „papi özvegy-árvaház” eszméjéhez.

Mióta egyetemes ref. egyházunkban az országos lelkészi özvegy-árva gyámintézet ügye napi renden van, a sokféle idevonatkozó tervezet és vélemény között legujabban felmerült a *papi özvegy- és árvaház* eszméje is, mely eszmének megvalósítására — mint a lapokból olvassuk — egyik egyházkerületünk most megválasztott érdemes főgondnoka már meg is hozta az őseihez méltó s dicséretre épen nem szoruló első ezer forint áldozatot.

Nem lesz fölösleges ez alkalomból hozzá szólani magához az eszméhez, annyival inkább, mert tapasztalás bizonyítja, hogy a legtetszesebb eszme is a megvalósításnál sokszor épen azért nem válik be s nem hozza létre a várt eredményt, mert nem volt előre minden lehető oldaláról jól megbeszélve és hányvavetve.

Hogy maga az eszme helyes: ezt tagadni nem lehet; de annak czélszerűsége és életrevalósága attól függ, hogy miképen lenne az gyakorlatilag alkalmazva és keresztülvive. Az is tagadhatatlan, hogy a segélyezésnek ilyen módja legalaposabban segítene a kiskorú árvákkal hátramaradt valamint az elhagyatott magános özvegyeken; de ha valaki úgy gondolkozik, hogy ezzel minden segélyre szoruló lelkész-özvegynek sorsán és baján segítve lesz s hogy azt az ilyenek mindnyájan is igénybe fogják venni: az nem vette tekintetbe és számításba azon nagyon is különböző helyzeteket és körülményeket, melyek közt a papi özvegyek férjeiktől elmaradnak és a melyek minden esetre méltányló tekintetet érdemelnek.

Igen, mert ha vannak esetek, midőn a lelkész korán halván el, özvegye kiskorú neveletlen árvákkal marad hátra minden vagyon nélkül s ha az ilyenekre nézve valóságos áldás

lenne a menház, hol nemcsak tisztességes ellátást, hanem az árvák jövő életpályájukra előkészítést is nyerhetnének; ha vannak továbbá lelkészözvegyek, kiknek meg épen nincs senki-jök s kik csekély jövedelmü egyházban szolgált férjeiktől szintén vagyontalanul maradván el, miután felnőtt gyermekek segélyére sőt rokonok gyámolítására sem támaszkodhatnak, készséggel vonulnának be a nekik menhelyet adó papi özvegy-árvaházba; ámde az ily ritkább eseteknél nem sokkal gyakoribb-e az oly eset, midőn a lelkészözvegyeknek már felnőtt és állásba jutott szerető gyermekei vannak, kiknek körében és ápolása alatt óhajtja mint megfáradott, sokszor beteges vagy épen dologtehetetlen öreg magát kipihenni s eltölteni az élet alkonyát? S minthogy az ilyen meg legtöbbször azért vagyontalan, mert gyermekeinek neveltetése, taníttatása emésztette fel elhalt férjének szerény jövedelmét, sőt sokszor magán vagyonát is; de meg felnőtt gyermekei sincsenek anyagilag boldog állapotban: vajjon az ilyenektől méltányos dolog volna-e megvonni a segélyt s csak azért mert felnőtt gyermekeik karjai közt, — talán elhalt férjök nyugvóhelyéhez közel akarnak meghalni s e miatt nem vennék igénybe a papi özvegy-árvaház jótéteményét, — méltányos dolog volna-e velök szemben hidegen s egykedvűen így szólani: „*nolenti non fit injuria*”?

Hát ezt én megvallom — bár mindenféle egyházi segélyezésnél a szükség és szerencsétlenség nagyságát tartom a legfőbb irány- és mérvadónak — mégis sem méltányos sem igazságos dolognak nem tartanám soha azokkal szemben, kik gyámintézeti befizetéseikkel jogot szereztek arra, hogy özvegyeik holtok után segélyben részesüljenek. Ha a konventi tervezetben nem helyeseltük és pedig keresztyéni

elvből, a szeretet, egyenlőség és testvériség elvéből nem helyeseltük azt, hogy a lelkész-özvegyek közt a hivatali jövedelem, a gyámintézetbe való kisebb vagy nagyobb befizetés, valamint a szolgálati időre való tekintetből különbség tétessék, mert hiszen a közjóra való áldozatnál „kiki amiképen vette az ajándékot, ahozképest kell abból sáfárkodnia“, de ne essünk másfelől azon hibába, hogy a segélyre jogosultak bármelyikével szemben is most meg már nemcsak a testvéri szeretet elvét, hanem ami ennél sokkal kevesebb, magát az igazságot is megtagadjuk! Ha, mint mondám, a lelkész-özvegyek közt aránylag kisebb rész az, a mely nevetlen árvagyermekkel, vagy pedig egészen elhagyatva, magánosan marad hátra s ha az ilyenek a szeretet és jótékonyág helyes elvének megfelelően mint szerencsétlenek és elhagyatottak a papi özvegy-árvaházban nagyobb segélyben, mert úgy magok, mint gyermekeik teljes ellátásban, sőt az utóbbiak egész életükre kiható nevelésben is részesülnének, akkor az oly özvegyekről sem szabad megfellebbeznünk, kik gyermekeiket sok küzdelemmel és nélkülözéssel önerejükön fölnevelvén, ezek még ha nincsenek is kedvező anyagi helyzetben, már csak azért sem bocsátanak őket a „menházba“, hogy a világ előtt gyermeki hálátlanság ne térjen szemökre, hanem az elhalt

férjnek megszerzett joga után, gondoskodjunk legalább annyiról, hogy felnőtt gyermekeinek vagy esetleg valamely rokonának anyagilag terhére egyik se legyen s ne egyék egészen kegyelem kenyeret. Legyen tehát ne csak egy-féle módja az özvegyek és árvák segélyezésének, mint eddig vala, de mivel az özvegyekben is tisztelnünk kell az egyéni szabadságot, bizzuk ő magokra, hogy a segélyezésnek melyik módját vegyék igénybe.

Állítson az orsz. gyámintézet a magános vagy kiskoru gyermekekkel hátra maradt papi özvegyek részére közadakozás vagy pedig 50 évi amortizációra felveendő s a gyámintézet évi jövedelméből törlesztendő kölcsön útján özvegy-árvaházat Budapesten, hol mindenféle tanintézet van, melyekben az árvák a hajlamuknak és tehetségeiknek megfelelő életpályákra kiképezthetnek, — tartsa fen azt ugyancsak a gyámintézet jövedelméből, — az egyházmegyei gyámintézeteket pedig a helyett, hogy amortizálná, tartsa fen, sőt ha lehet segítse, hogy eddigi működésükben megmaradva és fejlődve jótékonyágokat az intézet kültagjaival, vagyis az özvegy-árvaházba be nem lépő hanem családi körülményeik s öregségük miatt kintmaradó özvegyekkel s az árvaházba való felvételre koruknál fogva még nem alkalmas

✠ TÁRCZA. ✠

Üti emlékek.

— A magyar tanárok olaszországi tanulmány-útjából. —

... Utazás nélkül minden oktatás tökéletlen; bár volna minden iskolának egy hajója, melyen az ifjakat utaztatnák! Ki egy népet s földet óhajt megismerni, látogassa azt meg; ha lehet, hajózza körül a földgömböt, a világ a legjobb könyv, abba Isten maga írta be mi van és mint van.

Szemere B. Utazás Keleten. II. k. 169. l.

A szabadságharcz miniszterelnöke, a kiváló szónok, politikus és tudós, a rokonszenves utazó és író, midőn száműzöttként Hellas szent földére lépve a látott és tapasztalt valót összeveté addig szerzett nem közönséges klasszikai ismereteivel: nemcsak azt vallja be „mi nem igaz képlete volt a klasszikus világ földéről“; hanem a valóságból nyert benyomás hatása alatt az utazás szükséges voltát, a népek, földek közvetlen megismerését minden oktatás elengedhetetlen föltételének hirdeti.

Közel félszázada, hogy elhangzott a száműzött szava s habár az oktatás módját illetőleg messze állunk még az ő id.ális jámbor óhajától s talán oly alakban soha sem érjük el; de meggyőződése elevenen él, hat és munkál közoktatásügyünk vezető köreiből is. Az a meggyőződés, hogy a tudománynak a valósággal kapcsolatban kell állnia, hogy a fako elméletnek a valóság adja meg a színét, hogy a való világ szemlélete nyújt igaz ismeretet: mintegy két évvel ezelőtt arra indítá a

közoktatási kormányt, hogy utazásokat tétessen azokkal, a kikre a haza reménye, a magyar ifjuság szellemi vezetése bízva van. A kultuszminiszter ez évi jelentése már két, u. n. tanulmányi úttal számolhat be, melyek közül az elsőt 1893. év nyarán 30 középiskolai tanárral Görögországba, a másodikat pedig 1894 nyarán 27 tanárral Olaszországba, a régi történelem és klasszikai műveltség felszentelt helyeinek megtekintésére rendezett.

Főiskolánk, e több évszázados multtal dicsekvő intézet, melynek dicséretes hagyományai közt, az érdekes tanárok és tanulók külföldi utaztatása a végből, hogy a tudományok eleven forrásaiból merithessenek, még ma is ott szerepel: e százados tudományhoz híven megértette az évezredek emlékei megtekintésére felhívó szöveget s a maga részéről egy-egy tanárral mindkét expedícióban részt vett.

Főgymnasiumi tanárkarunk nagybecsű ajánlatára a fő. egyházkerület jóváhagyása és segélye folytán engem ért a szerencse, hogy a mult 1891. év aug. 22 — szept. 17-ig tartó olaszországi tanulmányútban részt vehettem.

A kartársak megtisztelő bizalmát s a fő. egyházkerület kegyes jótéteményét vélem meghálálni, midőn a klasszikai műveltség színhelyei, romjai és műemlékei keltette lelkesedésem és bámu'atom megnyilatkozásait néhány szerény cikkben töredékesen vázolni óhajtom.

I.

Budapest—Fiume—Ancona—Róma.

Augusztus 21-ének délelőtti 10 órájára különféle jellegű és felekezetű középiskolákat képviselő 26 tanár

árvákkal mint eddig, úgy ezután is gyakorolhassák — akkor ezen az úton is szépen meglesz oldva az országos lelkészi özvegy-árva gyámintézet kérdése s szent lesz a békeség Izráelben mindenütt!

Justus.

Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem.

II.

Dr. Berzeviczy azért ellensége a tervezett debreczeni protestáns egyetemnek, mert szerinte nem tennék jó szolgálatot a hazai tanügynek, ha a felekezeti szellemet az egyetemi oktatás terére bevinnők. Ez is szépen hangzó mondás, de szintén bővebb magyarázatot igényelne. Mert hiszen a felekezetek száma sok, — katolikus, református, lutheránus, unitárius, görög keleti, görög katolikus, zsidó sat. — s ezeknek csak nem lehet egyenlő a szelleme. Sőt talán éppen egymástól eltérő szellemük által különböznek egymástól a felekezetek. Nem szabad tehát mindnyáját egy kalap alá vonnunk s ha szellemük tényleg különböző, egyaránt kimondani rájuk, hogy annak az egyetemi oktatás terére bevitele által rossz szolgálatot tennék hazánk tanügyének. Ha pedig minden felekezeti szellem egyaránt árt a tanügynek: akkor meg egyáltalán

el nem tűrhető, hogy bármelyik is az egyetemi oktatást megmételje. S ime dr. Berzeviczy mégis azt mondja, hogy Budapesten a róm. kath. theologiai kar meghagyandó, Kolozsvárt pedig egyesült protestáns theologiai kar állítandó, sőt a többi bevett vallásfelekezetekre nézve is lehetővé kívánja tétetni, hogy legalább papjaik színe-java, egyetemi képeztetést nyerhessen, „mert ez úton még azokat az egyházakat is, a melyek eddig a magyar állameszmétől kevésbé vannak áthatva, legalább papjaik elitje által szorosabban csatolhatjuk az államhoz“. Vagy nincs tehát igaza abban dr. Berzeviczynek, hogy a felekezeti szellemnek az egyetemi oktatás terére való bevitele árt hazai tanügyünknek, vagy pedig ha igaza van, akkor az egyetemeken a hittani kar meghagyása s újak létesítése által egyenesen ezt az ártalmas hatást akarja előidézteni.

Jól csak az tanít, a ki jól különböztet. Ha dr. Berzeviczy különbséget tesz a felekezetek szelleme között, ily képtelen következés nem folynék okoskodásából. Nem hiszem pedig hogy ne tudná, miként csak a protestáns és róm. kath. felekezetek között is mennyire elütő szellem uralkodik. (Ha csak abban nem tévedek, hogy ő is, miként a róm. kath. papság, felekezeteknek csakis az akatholikusokat tartja és így csupán ezek szellemétől félti a felsőbb

gyűlt össze a m. kir. egyetem központi épületének művészettörténeti muzeumában, hogy a művészettörténet tudós tanáránál, dr. Pasteinernél tisztelegjen s tőle, mint a társaság vezetőjétől, az út tervét, az úti jegyeket s a még szükséges utasításokat megkapja.

A kölcsönös bemutatások s a közoktatásügyi kormány megbízottjának, Klamarik miniszteri tanácsos úrnak buzdító szavai után szétszözlött a társaság, hogy magát olasz pénzzel ellátva, másnap d. u. 2 órára a keleti pályaudvarban útrakészen találkozhassék.

A kitérőt időben a váróteremben mindenki pontosan megjelent s másodszori csengetésre csakhamar elleptük a prűszkölő gyorsvonatnak számunkra fentartott egy külön kocsiját. Utolsó csengetés s az újkor bámulatos találmánya gyorsuló sebességgel ragad célunk felé: az ókori műveltség színhelyére a romjaikban is dicső maradványok megtekintésére.

Mért ne vallanám meg, hogy az indulás pillanatában valóságos gyermeki örömtől dobogott kebelem, — elgondolva, hogy a második kelő nap azon ország ege alatt süt rám, mely az antik műveltség sugarait egyesíté, hogy a tér és időbeli távolság, mely a képzeletemben élő ókort tőlem elválasztá, elenyészik, hogy a mult nemsokára jelenné varázsolódik, abban a csodálatos városban, hol egykoron egy nagy világbirodalom és hatalom nyilvános és titkos szálai folytak össze, s hol még ma is az emberi szellemnek három korszakon át alkotott legfényesebb építészeti és műemlékei vannak felhalmozva.

Nem tagadom, hogy a régi római világ története és kultúrája iránt érzett eszményi lelkesedésben tel-

jesen feledtem korunk realizmusának ama műveltség jelentőségét s varázsát kicsinylő, az emberi művelődésre tett befolyását tagadó antiklasszikus hajszáit; a tiberparti város hajdani nagysága, hatalma és fénye s világtörténelmi jelentősége foglalkoztatták gondolataimat. S ha tünődésem eredményeképpen el kell is ismernem, hogy az antik világ római fele nem mutathat fel tudományban és művészetben alapvető s örök mintákat alkotó lángszellemeket, hogy költészetének, művészetének nincs meg az az eredetisége, derűltsege, naiv üdesége, mely idősb testvérének, a görögnek, megszerezte a halhatatlanságot: de bámulnom kell azt a józanságot, mely tetteiben jellemzi, azt a tiszta értelmet s bölcseséget, mely politikájában nyilvánult, azt az akaratot és szívós kitartást, mely világhódító szerepében nem ritkán valódi hősiességgé fokozódott; bámulnom kell azokat a számtalan államfentartó erényeket, melyekkel világuralomra emelkedett s e hivatását századokon át betölté. Igazat kell adnom a történetírónak, ki Róma történetében a legszigorúbb logikai következetességet véli felismerni.

Az egyszerű albanói pásztor évszázadokon át lassan emelkedik nemzetfővé, bölcs királylyá, hadverő consullá, s majd világbiro caesárrá s mint isteneivel is dacoló zsarnok bukik le trónjáról.

A mint Pales kis kunyhója a Palatinuson századok alatt épül ki büszke palotákká: époly lassan fejlődik az ő Palatium rögről-rögre, halomról-halomra márvány fővárossá. S maga e főváros sem Nagy Sándor módra egy kardcsapással jut az óriás világ birtokába; lassan, de folytonosan, természeti törvény kényszerűségével emelkedik oda s hasonló módon dől az enyészetebe.

tanügyet.) A különbség azonban nem a protestánsok hátrányára esik ki. A róm. kath. szellem igen is árt a felsőbb tanügynek, de a protestáns annak inkább ápólója, gyámolítója, előmozdítója. A róm. katolikusok szellemét a tekintély előtt való meghódolás képezi, minden igazság kutfeje a csalhatatlan római pápa. A mit ő mond, az az igazság, annak minden hívő kath. lélek meghódolni tartozik. A mely állítást, tudományt, könyvet ő elítél, azt hinni, tudni, olvasni igaz hívőnek nem szabad. A róm. kath. egyházban a lelkiismeretet a pápai tekintély nyügözi le, tartja rabságban, hogy ne rontaná tehát meg a felsőbb oktatást, a melynek éltető eleme a szabad vizsgálódás, az önálló meggyőződés, a tekintély előtt való meg nem hódolás. Már Cicero is azt mondja „nullius auctoritatis debet esse addictus, qui veritatis agit negotium.“ Bacon az ujkor szellemi mozgalmát a tekintélyek uralmának megdöntésével indította meg s haladó tudományról csak azóta és ott van szó, a hol a tekintélyek szavára, legyenek bár pater Angelicusok, Aquinoi szent Tamások, Augustinusok, nem esküsznek, hanem kiki a saját lábán jár, saját magának áll avvagy esik.

A protestáns egyház épen a tekintély előtt való meg nem hódolásnak, az önálló vizsgálódás és meggyőződés jogának s kötelességének

proklamálásával alakult meg s ez a szellem él és uralkodik benne mind a mai napig s élni fog mindaddig, míg csak a protestáns egyház le nem mond önnön magáról. Ámde épen ez a szellem a tudomány szelleme is. Bátran kérdelem Berzeviczytól, hol talál csak egy hajszálnyi különbséget a tudomány és a protestántizmus szelleme között? Miért félti a hazai tanügyet a protestáns szellemnek az egyetemi oktatás terére való felvitelétől, hiszen a lelkiismereti szabadság, az önálló kutatás és szóllásszabadságon kívül egyéb jelszót az állami egyetem sem tűzhet zászlajára s ez a jelszó a protestántizmusnak nemcsak jelszava, de az életben lépten-nyomon megvalósított követelménye. Nálunk ép oly széleskörű, ép oly korlátlan a tanszabadság, mint akármely állami egyetemen. Hogy ez nem hangzatos állítás, de kézzelfogható valóság, azon köztudomásu tény reá bizonyoságom, a mely szerint a hatvanas években a pesti theologia egyik hirneves tanára a feltámadás kérdésében az egyház tanával merőben ellenkező nézettel lépett nyilvánosságra a nélkül, hogy ezért nemhogy tanszékét elveszítette volna, de még csak a legcsekélyebb szóval sem illették egyházi felsősége részéről.

Azt hiszem tehát, hogy nem is annyira a protestáns szellemtől félti Berzeviczy a felsőbb

Valóságos világtragoedia a római történet, mely kicsiny kezdetből ezerféle bonyodalmakon át a fenséges magas fokáig jut, hogy bukása megrendítő tragikai hatással végződjék. S ebben rejlik az antik világ római felének a bája.

Az emberi művelődés körül szerzett érdemeit pedig épen az adja meg, a mit a szemére hánynak. Utánzó volt, igaz, de a görög szellemnek irodalomban, művészetben s tudományban nemcsak kifolyása, hanem folytatója s fentartója vala, s bizony közvetítő szerepéért nyugat és észak magas kulturája méltán tűzheti homlokára a babérkoszorút. S én, ki szellemének hatása alatt növekedtem, klasszikusainak társaságában élek, hideg kebellem felé nem közeledhetem.

Mig ekként tűnődtem, pár állomásnyira haladt el a vonat s az úti társaság ismeretség és rokonszenv szerint csoportot alkotva a folyosós kocsik kupéiban víg beszélgetésbe elegyedett, s olykor meg-meglátogattuk a hosszú vonatnak étkező kocsiját, hogy a vendéglős méregdrága ételei- és italaival előkészüljünk az éjjeli álmatlanság elviseléséhez. Mert alvás dolgában csak azok jártak jól, a kik a lármás vonatnak zakatolásától szenderegni tudtak. A legtöbben ébren tölték az éjszakát, lassanként kifogyva a szóból; míglen a rózsaujjú hajnal hasadása a Karstok kopár szikláiról leszálló vonatról láttatni engedé velünk azt a festői kis öblöt, mely az Anjouk korabeli híres három tengeri határból ma még egyedüli tulajdonunk, annyi sok küzdelem kicsiny, de drága jutalmául.

Majd a ragyogó pompában kelő nap is bevilágítja sugaraival előttünk az öböl felett amphitheatrunként

emelkedő hol kopár, hol zöld erdőkkel borított hegyeit a magyar tengerpartnak s az előtérből igézően mosolygott ránk, honfitársaira, tengerpartunk gyöngye, a szép kis Fiume.

Közel 7 óra volt, hogy vonatunk a fiumei állomáson megállt, s mi málháinkat a Cook-czég ránk váró embereinek gyorsan átszámolva, egy rövid sétával a kikötőnek akkoriban leégett s még füstölgő raktárai mellett az Ancona felé induló „Villám“ hajó fedélzetére érkezünk.

Pont 1/2 8-kor indultunk ki a fiumei öbölből. Az ég derült és felhőtlen vala, a kipihent nap egyre tüzebben szórta reánk égető sugarit s csakhamar oly tikkasztó meleg lett, hogy kapitányunk jónak látta felvonatni a fődélzet vitorla-ernyőit s így kellemes árnyékból gyönyörködhetünk a folyvást változó parti vidékekben.

Ha borzalmas lehet a hajózás a „turbidus Hadria“ viharos hullámin: valóságos tói séta jellegével bír az, ha a tenger síkja sima és redőtlen. Hajónk könnyedén, alig érezhető rengéssel síklott tova, mint jó korcsolyázó a sima jég hátán, a redőtlen tenger sötétkéék tükörén, hosszú, mély barázdákat hagyva maga után, melyek felett az összezsapó smaragdszin hullámok ezer meg ezer gyöngyszínű cseppekre törve enyésztek el.

Mi utasok mindnyájan a fedélzetre gyűltünk élvezni a Quarnero felséges panorámáját, melynek kékes zöld teréből jobbról Abbazia, felette Volosca, s a szelid égalju partvidék más bájos üdülőhelyei, mint megannyi fehérítő mozaik-képek emelkedének ki.

Ahogy távolodunk a partoktól: ép oly arányban nő és szélesedik előttünk a tengernek síkja, végre Póla

tanügyet, mint inkább a katolikustól — habár ennek hangos kimondásától, mint óvatos politikus — tartózkodik. Erre enged legalább következtetnem azon figyelmeztetése, hogy „jó lesz a harmadik állami egyetem felállításával soká nem késlekedni, mert e kérdés megoldatlan volta az egyedüli, a mi annak a mozgalomnak (debreczeni prot. egyetem felállítására czéloz) némi látszólagos jogosultságot kölcsönöz“.

Fel nem tehetem dr. Berzeviczyról, hogy nem tudná, miként a protestánsoknak egyetem-állítási vágya korántsem ily új keletű, s hogy az egyáltalán nem a harmadik állami egyetem felállításának napirendre kerülésével szülemlett meg. Lehetetlen, hogy ne tudná, miként már a 1790/1. törvénybe, épen azért tétették be, hogy magasabb iskolákat (et altiores) is állíthatnak, mivel már akkor egyetem állítására törekedtek. Az 1791. budai zsinat már meg is pendítette ez eszmét s a század elején újból felmerült, a 40-es években pedig már annyira haladt, hogy a Budapesten felállítandó főiskola tervezetere pályamunkákat szereztek be s nyomattak ki, sőt ezen, a szabadságharcz közbe jötte miatt dugába dőlt mozgalomnak némi felelevenítésére állítódott fel a budapesti egyesült, de csakhamar ismét külön szakadt theologiai intézet. Debreczennek régi egyetemi alapítványai

is vannak, de csak a mult zsinat vette komolyabban munkába a régi óhajtás megvalósítását. Ezt a törekvést tehát, a mint nem a harmadik állami egyetem felállításának megpendített eszméje, hozta felszínre, úgy annak felállítása sem fogná elenyésztetni. Akárhány egyetemet állít az állam, azok nem a mi egyetemeink lesznek, nekünk pedig az az óhajtásunk, hogy saját külön egyetemünk legyen s ha erőnk, pénzünk lesz hozzá elég, meg is alkotjuk, mert reá törvényes jogunk van.

Ezen törvényes jogunkat nem is vonja dr. Berzeviczy kétségbe, de azt szeretné, ha tovább is pihenni hagynók, mert a mint mondja, ha a protestáns egyetem létrejött, akkor a *katholikus egyetem* sem váratna soká magára, „mert a hozzá való anyagi erőt, a katolikusok ép úgy össze tudnak hozni mint a protestánsok és hogy joguk volna hozzá, ezt a protestáns egyetem zászlóvivői csak nem vonnák kétségbe?“

Álljunk meg itt egy szóra. Abban semmi kétségem, hogy a katolikusok az egyetemhez megkivántató anyagi erőt sokkal könnyebben és hamarabb össze hozhatnák mint a protestánsok, ezt gazdag főuraik, még gazdagabb főpapjaik, ha rá áldozni akarnak könnyedén össze teremthetnék, de hogy ép olyan joguk volna hozzá, lehet helytelenül, de legalább én két-

is, a monarchia tengerbe benyuló hatalmas erődje, eltűnik szem elől s a tenger zöldeskék színe összeölelkezik az égbolt azurjával s úgy tetszik, mintha domborúnak látszó felszíne közepén himbálódzúék hajónk, mint fehér hattyu kerti tó közepén.

Az éjjeli virrasztástól kissé törődötten a hajó lépcsőházában álló nyugágyra hevertem, aludni próbálva, mire a hajó csöndes himbálása is csábítóan hívott. De ki tudna aludni, mikor egy új ország felé közeledik? Fél-szenderemből csakhamar felrázott Giacomo, a jóképű matróz, hogy a földézetten terített ebédhez szólítson.

Az első olaszos ebéd, melynek zöldség levesétől nem hiányzott a reszelt parmezán, az olasz levelek obliugat paprikája, olajos sültjével nem mondhatnám, hogy alaposan megczáfolta volna az olasz konyhának közmondásos hírét; de a fogyasztás után konstatálnunk kellett, hogy minden konyhának a közös fűszere, az éhség, az olasz ételeknek is megadja az ízét.

A fekete kávé alig követte egy pár jóízű adoma, midőn érthető izgatottsággal siet kiki a hajó orrához, hogy üdvözölje Hesperianak a kék semmiségből sötétlő partjait.

Nemsokára jobbról is, balról is versenyt fut hajónkkal néhány fehér madárként bukdácsoló vitorlás kis hajó s míg játékaikat gyönyörködve nézzük, azon vesszük észre, hogy egy ovális öböl előtt vagyunk. Az öböl szélét félhold alakjában város szegélyezi, melynek lépcsőzetesen emelkedő épületsorai a délutáni nap ragyogó sugaraitól aranyszínben úszva az ég violakékjével s a tenger zöldjével a színeknek olyan pompás változó

játékát tárják a szemlélő elé, a melyet csak a természet, e legnagyobb festő, képes előállítani.

Alig mult 4 óra s hajónk az anconai révbe érkezett. Málhánkkal kezünkben türelmetlenül várjuk a kikötést. Még egy pillanat s lábaink elérték a klasszikus földet, melyen nem fognak tehetni egy lépést se többé, a nélkül, hogy nagy emlékezetek nyomát ne tapodnák.

Egy sétatocsizás az állomáshoz ki s onnan a városba, elég hogy meggyőzzön róla, hogy az antik emlékek roppant muzeumához a kies Ancona méltó előcsarnok. Nevében (*ἀγορίνη* = könyök), melyet kiálló szirtfoka alakjáról kapott, egykori alapítóinak, a syracusai dóroknak emlékét maiglan is őrzi.

Trajanus építette régibb kikötője méltó küszöbe annak a még most is ép karban levő márvány diadalkapunak, mely komor falai büszke feliratával a római senatus háláját hirdeti, melyet 115-ben Kr. u. e kikötő építéseért tanusított a nagy fejedelem iránt, ki elvesztettnek tartá azt a napot, melyen jót nem tehetett alattvalóival.

A Monte Guascon, mely a révet észak felől védi, egy görög kereszt alakú régi székestemplom S. Ciriaco 10 antik oszloppal annak a Venus templomnak a helyét jelöli, melyről Catullus és Juvenalis is megemlékeznek.

Bár a középkorban Anconát több rombolás érte, azért e korszak sem maradt benne jeltelenül. XII. Clemens diadalkapuján kívül, mely az antik kikötő javítását és hosszabbítását adja az utazó tudtára, egy pár szép palota, néhány goth izlésű templom a pápai uralom korának az emléktáblái.

ségbe vonom. A protestánsoknak felsőbb iskolák állítási jogát a 1790/1. alaptörvény egyenesen elismeri, legújabb Ő Felsége által szentesített zsinati törvényeinkben pedig felső iskoláink közt egyenesen említetik az egyetem is. A katolikusok tudtommal ily törvényen alapuló jogra nem hivatkozhatnak. Épen azért bátorkodtam kétségbe vonni, hogy nekik az egyetem állítására épen olyan kétségbe vonhatatlan joguk volna mint a protestánsoknak. Nekünk e jogunk már meg van; a katolikusok még csak ezután kaphatják meg, ha a törvényhozás nekik megadni hajlandó. De még kevésbé állíthatnának — a mitől pedig dr. Berzeviczy fél — a görög-keletiek, a kiknek egyetem-állítási jogát dr. Berzeviczy is csak a quod uni justum, alteri aequum elvére alapítja. Méltányosság és jog különböző dolog s ha a róm. katolikusok és görög-keletiek egyeteme úgy a tudományra, mint a nemzetiségre nézve veszélyt rejtene magában, a törvényhozás bölcsességétől függ, hogy e veszedelmet az egyetem-állítási jog meg nem adása által elhárítsa magától. Abból azonban, hogy ezeknek nem adna az állam egyetem-állítási jogot, korántsem következik, hogy tehát a protestánsoknak már meglevő hason jogát is el kellene törölni, vagy legalább oly rendszabályok hozatalával, a melyeknek alapján ez a jog hasznavehetetlenné váljék rá-

juk nézve, annak felállítását lehetetlenné kellene tenni: mert tudva levő dolog, hogy duo si faciunt idem, non est idem. Ha dr. Berzeviczy kimutatja, hogy a protestánsok egyeteme veszedelmes ügy tudományos mint politikai szempontból a hazára nézve, magam leszek az első, ki e jogot eltörölné tartom, de meglevő jognak elkobzását, azon indokból, hogy mások a kiknek ugyan ilyen jog adatnék, azzal úgy a tudománynak mint a nemzetnek helyrehozhatatlan kárt okozhatnának, a hatalommal való visszaélésnek kellene bélyegeznem.

Egyébiránt azt kérdelem dr. Berzeviczytól: biztos-e teljesen abban, hogy ha a protestánsok nem állítanak egyetemet: akkor a katolikusok sem állítanak? Ha joguk van hozzá, a mint dr. Berzeviczy vélni látszik: akkor ha nekik úgy tetszik, a protestánsok minden kezdeményezése nélkül is állíthatnak. Akkor aztán a protestánsok példa adása nélkül is, azon tudományos és politikai veszedelem előtt állunk, a minnek elhárítását dr. Berzeviczy a protestáns egyetem árán akarná eszközölni. Jobbá tesszük-e a helyzetet azzal, ha protestáns egyetem nélkül létesül a katolikus egyetem s nem nagyobb előnyére válik-e hazánknak nemzetünknek, ha azt a kárt, a mit a katolikus egyetem felállítása előidéz, a protestáns egyetem által helyre pótolja? Fentebb kimutattam, hogy tudományos

A corso Vittorio Emanuele, a piazza Cavour a hatalmas miniszter kolosszális szobrával, újabb városrészek és utcák az olasz nemzeti egység hőseinek nevét tartják tiszteletben, s nemcsak az erősen lüktető nemzeti érzületről szóló bizonyosságok, hanem azt is jelzik, hogy az olasz nemzet az „Italia unita“ óta harmadik virágzási kora küszöbére lépett.

Milyen lehet ott a palota belseje, a hol az idegen az előcsarnokban a világtörténet három korszakának ily emlékeire lel!

Sötételni kezdett, midőn kocsink a tengeri fürdő előtt megállt, hol fürdőző társainkra kis ideig várva, a fásított szép sétaterén át az állomáshoz tértünk vissza. A meglepően tágas és szép étteremben várt ránk a terített asztal, mely ha ételeivel nem is, de italaival, melyek a vino communitól a caprin, palermoin, falernumin át az édes borokig próbára tettettek, annál inkább köztetszést aratott. Itt-ott kollegáink már törni is kezdik a Petrarca nyelvét, közrefogva egyik-másik frakkos camerieret (pinczér), kik a vino rosso és bianco-k mezzo litroi (félliter) és unquintoi (2 deci) gyors felszolgálásával a buona mano (borravaló) reményében kézzel-lábbal nagy nyájasan igyekeztek a nyelvmester tisztét betölteni.

$\frac{1}{2}$ 11 órakor a készen álló vonat külön kocsijában sós hering módjára összepréselve bár, de elhelyezkedtünk. A gyorsvonat megfelelt nevének s e tekintetben tultett osztrák-magyar kollegáin, szélsébséggel robogott az éj sötétében, az időnyereséggel igyekeztvén bennünket kárpótolni azért, a mit tőlünk elvett, annyi sok szép vidék, történelmi emlékek és romok láthatását.

Az egyhangu zakatolás s a kocsi ringása végre is erőt vett fáradt tagjainkon s fél álmat csalt szemünk pilláira, melyből egy-egy udvariatlan zökkenés, a tudós fők véletlen összekocczanása, vagy a mozdony tompa sivitása s olykor a kalauz „pronti“-ja (kész) rezzentett fel, jelezve, hogy közelebb jutottunk az örök városához.

Elűzvé álmat a függöny hasadékán beszűrődő hajnal pirkadása, leeresztém a kocsi ablakát s elmerengve néztem a tova surranó sziklatömbökkel, dombok lejtőjén épült falvakkal, komor rommaradványokkal, szép fenyő-és tölgyerdőkkel változó gyönyörű vidéket. S ha különösen is szépnek találtam, a hozzá fűződő események és nagy emlékezetek keltette illúziómnak írom rovására, bevallva, hogy azok előttem a sívár vidéket is széppé varázsolják.

Pont 4 órakor reggel Terni előtt állunk, a Nerának hegyektől környezett termékeny völgyében. A vasúthoz közel látszó város a régi Interamnae romjainak a jelző táblája, három fejedelem bölcsője ringott egykor benne, kik közül egy a komoly Tacitus a római történetírásban nemcsak fejedelem, hanem császároknak szigorú, de igaz bírója is vala, kettő pedig (Tacitus és Florianus) tényleg a nagy világbirodalom gyeplőit tartá a kezében.

Odább Narni következik, a régi Narnia, mely szintén egy császárt, a jó öreg Nervát mondja magáénak. Az ódon kis város büszkén tekint le magas szirtfokáról a völgyben kanyargó Nera folyócskára s Augustus hidjának négy kőpillérből álló rommaradványra. Mellette elsurranó vonatunk egy szűkülő völgybe kanyarodik s párhuzamosan a régi via Flaminiával sötét tölgyerdőkkel benőtt hegyek között, komor váromladékok

tekintetben a protestáns egyetemtől nincs mit félnünk, mert az állami egyetem sem vallhat magáénak ez irányban más alapelveket mint a protestáns: a ki pedig nemzeti tekintetben látna benne veszedelmet: annak ítéletét, mint a szembeszökő igazsággal merőben ellenkezőt, bátran mellőzhetjük. A protestántizmus — különösen annak kálvini része — a tiszta magyarság vallása, ugyanazért nevezték hajdan pár excellence magyar vallásnak. A ki ettől félti nemzetünket, a fáktól nem látja az erdőt.

Vagy van tehát a róm. katolikusoknak egyetem-állítási joga, vagy nincs, vagy ad az állam a görög keletieknek méltányossági indokból egyetem-állítási jogot vagy nem ad. Ha van joguk reá a róm. katolikusoknak: akkor ne akarjuk eltaktikázni a róm. kath. egyetem felállítását a prot. egyetem ügyének elnyomása árán azon kicsinyes indokból, hogy ez esetben a budapesti egyetem elesnék bizonyos alapítványoktól, a melyek katolikus felekezeti célokra adtak, a melyet a kormányok s maga Deák Ferencz is elismert, — hanem választassanak azok ki az egyetemi alapból s vigyék a katolikusok a mi az övék. Az állam utóvégre sem oly szegény, hogy más célra adott alapítványból kelljen fenntartania egyetemét. A mi pedig a görög-keletiek egyetemének nyelvét s szellemét

illeti, a melynek nemzetietlenségétől tart dr. Berzeviczy — ám gondoskodjék az állam az egyetem alapítási engedély adásakor olyan biztosítékokról, a melyekkel ezt a veszélyt elháríthatja. S ha ilyen biztosíték szerzése nincs módjában, ne kövesse el azt a balvégzetes lépést, hogy merő méltányosságnak mondott szempontból ellenségeit maga fegyverezze fel önmaga ellen.

Dr. Öreg János.

T A N Ü G Y.

Ujabb lépés a két új jogtanári tanszék ügyében.

Lapunkban már érintve volt, hogy főt. püspök úr hivatalosan tudomására adta az akadémiai tanácsnak, hogy Debreczen sz. kir. város közgyűlése a két új jogi tanszék alapjául szánt 100.000 frtnak kamatját 1895. év június hava 1-étől kezdve folyóvá tette, ennek folytán tehát a pályázat a két tanszékre kiírható lesz. Fel lett hívva ezen alkalommal a tanács arra is, hogy ez ügyben véleményes javaslatot terjesztszen az e. ker. tanügyi bizottság elé, különösen pedig, hogy részletes s kellően indokolt előterjesztést tegyen arra nézve, mely tudományok kötéssenek a felállítandó két új jogtanári székhez.

A jog- és államtudományi kar többször ülésezett ezen felhívás folytán, míg végre január 30-iki ülésében az akad. tanácshoz intézendő javaslat szövege (mert innen megy a felterjesztés az egyh. ker. közgyűléshez) meg lett állapítva.

dült falai mellett, néhány tunnellen át gyorsan robotva s csakhamar eléri a szent folyam sárga hullámain számára vert hidat. Megcsendesedve, a hidon lassan siklik által, hogy zakatolásával meg ne háborgassa a folyam-isten évezredes álmát.

Orte-ban pár percnyi megállás s mi néhány pillantást vethetünk balra *Otricoli* felé, hol az *Otricoli* Zeus és számos régiség került napvilágra. Majd Gallest s Stímiigliant hagyjuk magunk után s a Tiberis balpartján haladunk, a sabinok földén, hol egykor Horac szerint „rusticorum mascula militum proles sabellis lignonibus versare glebus et severae matris ad arbitrium recisos portare fustes docuit“ (pörkatonák edzett ivadéka tanulta sabinkapával forgatni a rögöt s szigorú anyáknak parancsára hátán hordani be az erdőn vágott fát).

Most mélabús hangulatot keltő síkság terül itt el, melyet középen vág ketté a „flavus Tiberis“ kigyózó vonala s jobbról a távoli klasszikus Soracte most nem „nive candida“, hanem mész-kőtömböktől vöröslő gerince határol.

Gyorsan vonulunk át néhány kis stáczió, melyek közül Passo di Corese, az ő sabin Cures, Numa Pompilius király szülőhelye s majd Monte Rotondo, a hős Garibaldi 1867-iki győzelmének tere, keltenek figyelmet. Ettől kezdve a via Salara mutatja az irányt, melyen Fidenae s Antemnae dombja mellett elhaladva a Teveronén (Anio) át, Róma Capitale erődtési vonalának határához érünk.

A messze távolban a sajátságos ködös színű légkör határvonalán egy óriási gömb mered az ég felé, körülte a kelő nap sugarainak visszavert fénye a hold

udvarához hasonló halvány vörös kört von. A szent Péter teteme felett emelkedő óriási kupola panorámája az, mely a közeledés arányában az örök város hatalmas körrajzává bővül s csak akkor tűnik el, mikor a vonat egy ívkanyarulattal Quirinalis Viminalis és Esquilinus lejtői alá ér. Itt szűnik a vonat gyorsasága, hogy időt engedjen a meghatottságtól néma idegennek egy antik vízvezeték előrsökként sorakozó boltívezetének s a Minerva Medica omladékainak az üdvözetére.

Végre berobogunk az állomás impozáns földött csarnokába s 42 órai utazás után épen Servius Tullius kőfala és sáncza felett lépünk az aeterna Rómába, *cui par est nihil et nihil secundum*.

Ki Cook-kal utazik, annak más utazók felett van egy nagy előnye: nincs kitéve a sok kérdezősködésnek, kijárat és podgyász keresésnek s egyéb ügyetlenkedéseknek. Az állomásokon ott várja a Cook-czég „Cook et Son“-nal jelzett sapkás megbízottja s szolgálatkészen vezeti az ő utasait a labirinthon át, s a „Cook-karaván“ elöl fináncz és policzaj, sőt a vasutas is tisztelettel tér ki.

Ránk is várakozott ilyen szállásbiztos, sőt Francesco Conti is, ez a becsületes „guida“ (vezető), 14 nap alatt hűséges vezetők, mosolyogva bemutatta magát a megérkezésnél. Vezetése alatt csakhamar kijutunk a pályaudvarból a széles Viala Principessa Margherita felől, s az utcán keresztül sétálva a via Cavour sarkán a Hotel Continental, igen kényelmesen berendezett helyiségeiben ütjük fel a főhadiszállást, a honnan egy hármás jellegű: antik, keresztyén és modern világváros megértését kellend majd kivívunk.

Sinka Sándor.

Miután a felterjesztés, illetőleg javaslat tartalma szélesebb körben képes érdeklődést kelteni, röviden megismertetjük azt olvasóinkkal.

A bevezetésben el van mondva az, hogy a tanárkar már többrendbeli felterjesztésében reá mutatott azon nehézségekre, melyekkel hivatása teljesítésénél küzdenie kell főképpen a miatt, mert az 1875. évben történt szervezés alkalmával csupán hat rendes tanári szék állíttatván fel, a *tantárgyak csoportosítása* a tanulmányi szabályzat követelményeinek meg nem felelt. A tanárookra e miatt nehezedő teher még súlyosabb lett az 1883. évi újabb rendezés, különösen pedig az 1889: XXVI. t.-cz. és ennek végrehajtása tárgyában kibocsátott 28.300. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri szabályzat elfogadása alkalmával, a mikor az önkénytes katonai szolgálatot teljesítő, illetőleg teljesített joghallgatók érdekében új tanrendet kellett megállapítani és behozni. Míg azonban az új intézkedés a legtöbb jogakadémián a tanerők teljes száma miatt nehézséggel bizonyára nem járt, addig tanárkarunk az előállott új helyzetet, vonatkozó jelentésében „elviselhetetlennek” jellemezte s az egyes tanárookra nehezedő teher méltányos megosztása céljából két új tanszéknek minél előbb felállítását oly szükségesnek nyilvánította, hogy e nélkül jogakadémiánk feladatának teljesen megfelelni, a követelményeknek folytonos növekedése mellett s a hallgatóság emelkedő száma miatt (tudva azt, hogy minden hallgatóknak párbeszédi vizsgát is kell kiállania) a legjobb akarat mellett is, alig leendő képes.

Hálával van felemlítve, hogy a tanárkar előterjesztése már 1890. évben kellő figyelemre lett méltatva; midőn pedig 1894. évben a magas kormány által a felsőbb oktatásügyi törvényhozási rendezése körül tett lépésekre, mint sürgető külső okokra utalt (a melyek különben teljesen megegyezők voltak azon kívánalmakkal, melyeknek 1891/3. évi országos zsinatunk éppen a felsőbb oktatásügynek országos törvény által szabályozása iránt oly nyomatékos kifejezést adott s a mely irányban szükséges lépéseknek megtételére konventünk meg is bizta) a főiskola fejlesztése érdekében előterjesztett kívánalmaink megvalósításához egészen közel jutotunk — mond a javaslat — mert a két új jogtanári tanszék felállítása, a főt. egyh. ker. közgyűlés által is *halaszthatatlannak* lett kimondva.

A cél, mely bennünket a jogtanári tanszékek berendezésénél vezetett, az volt, hogy a jogakadémia érdekét, mely intézet méltó helyet igyekszik elfoglalni evang. ref. egyházunk azon felsőbb tanintézetei között, melyekről az 1887. évben tartott konventi gyűlés akkép nyilatkozik, hogy fejlődésképes fennállásukat úgy általános hazai közéletünk, mint a közművelődés követelményei, továbbá *egyetemes egyházunk létérdeke* is megkívánják és szükségessé teszik: minden nagyobb felzavarás s ezzel járó sérelem nélkül egyeztessük össze azon kötelelességszerű kimérettel, melylyel a tanszékeiket már betöltő s évtizedek óta munkálkodó tanárok szerzett jogai iránt feltétlenül viseltetnünk kell. Ezen szempont kellő méltánylása el fogja venni élet azon lehető észrevételeknek, melyek a javaslat némely részei ellen tehető, mert nem szorul bizonyításra, hogy régebben működő s talán már rövid idő múlva nyugalomba lépő tanártársainktól oly tantárgyakat elvenni, melyekhez azok ragaszkodnak s őket, előre haladott korukban, pusztán csak a megfelelőbb csoportosítás kedvéért egészen új disciplinákkal terhelni: nemcsak személyi, hanem tanügyi tekintetektől is alig volna megengedhető. A mi még kiegészítésre, illetőleg javításra vár, mindazt meghozza

az idő s a jövőben megüresedő tanszékek időnkénti betöltése alkalmával mindannyiszor meg lehet tenni azt, a mit a tanügyi kormányzat bölcsesége megkövetel.

Ezután elő van adva a jelenleg működő hat rendes jogtanár (névszerint: Búzás Pál, Liszka Nándor, dr. Karsa István, dr. Bacsoni Lajos, dr. Ozory István) tantárgyainak csoportosítása a köteles óraszámokkal. Majd a VII-dik és VIII-dik tanszékhez kötendő, tehát az új tanárookra váró tantárgyak soroltatnak el. Még pedig

A VII-ik tanszék tantárgyai:

a) Egyházi jog, heti 7 órán (melyből ötöt a theologusok is hallgatnak) az I. félévben.

b) Egyetemes európai jogtörténet, heti 5 órán a II-ik félévben.

c) Nemzetközi jog, heti 3 órán a II-ik félévben összesen 15 rendes óra.

A VIII-dik tanszék tantárgyai:

a) Magyar alkotmány és jogtörténet, heti 7 órán az I-ső félévben.

b) Bevezetés a jog és államtudományokba, heti 2 óra az I. félévben.

c) Kereskedelmi és váltó jog, heti 6 órán a II-dik félévben összesen 15 r. óra.

Ezek után az egyetemes egyháztörténet (Balogh Ferencz), a történelem és diplomatika (Géresi Kálmán), a jogbölcsezet és bölcsezet történet (dr. Öreg János), s a törvényszéki orvostan és egészségügy előadó tanárának (dr. Tüdös Kálmán) óraszámait soroltatnak elő, a következő indokolás kíséretében.

Kötelelességszerűleg reá mutatnak azon körülményre hogy (a mint ez különben az előadó jogtanárok heti rendes óraszámainak elősorolásánál kitűnik) csupán a magánjog tanárának heti óra száma üti meg a tíz órás kollegiumot, a többieké azon alul marad. Mély tisztelettel jegyezzük meg e kérdéssel kapcsolatban azt, hogy akad. tanárkarunk a tanszékek szaporítását nemcsak azért hangoztatta szükségesnek és elodázhatatlannak, hogy ezzel a különböző s nem is rokon tantárgyak előadásával megterhelt tanárok nehéz helyzetén némi könnyebbítés tétessék, hanem és főként azért, hogy a rokon tudományok kellő csoportosítása folytán az előadó tanároknak mód és alkalom nyujtassék arra nézve, hogy szaktantárgyaikat intenzívebben művelhessék, azokban, a tudomány követelményeinek megfelelően mélyebb tanulmányozásokat tehessenek s a kötelezett párbeszédi vizsgákra annál nagyobb súlyt fektethessenek. Ez indítja tanárkarunkat annak kijelentésére, hogy a jogtanárok kötelelességüknek tekintendik azt, mikép ugy special collegiumokkal, mint practicumokkal és conversatoriummal s más részlettanulmányok előadásával érik el a lehetőség határai közt, a maximalis óra szárat. A közel jövő bizonyára dönteni fog a szemináriumi rendszer kérdésében is, mely körülmény a tanárkarra nézve bizonyára újabb kívánalmaknak válik forrásává, mely kívánalmaknak, a teljes létszám mellett, megfelelni képesek leendünk.

Ezután összegezi a javaslat a jogakadémiában az év folyamán keresztül meghirdetendő tanórák számát s azon eredményre jut, hogy a nyolcz rendes tanár előad 123, illetőleg 126 rendes órát; a philosophicumok tanárai előadnak 26, illetőleg 33 r. órát; a specialcollegiumok stb. óraszámát k. b. 20 órára számítván, összesen 172, illetőleg 179 óra előadásáról van szó, a mikhez még mint melléktantárgyak járulnak, köztudomás szerint, a modern, különösen pedig: az angol, a francia s a német nyelvek is.

Ha figyelemmel vagyunk arra, mond az előterjesztés, hogy fennálló tanulmányi rendünk a hétféléves joghallgatókat 150. igazolt óra hallgatásával végbizonyítvány nyeresére jogosítja, s hogy a fentebb feltüntetett óraszám mellett a nyolcz félévesek heti 20 órája is teljes mértékben betölthető leend, sőt még a magán szorgalomnak is tág tere nyílik: tanárkarunk teljes bizalommal tekinthet a jogi szakoktatás terén küszöbön levő törvényhozási átalakítások elé s megerősödve teljes buzgósággal foghat ahhoz a nagy munkához, melyet „*egyetemes egyházunk létérdeke*“ szab mindnyájunk elé.

Az előterjesztés következő rövid vissza pillantással és hálanyilatkozattal végződik. Pár év múlva száz éve lesz annak, hogy főiskolánkban az első jogi tanszék be lett töltve. Az első jogtanáron kívül akkor még öt más theologiai és bölcsészeti nagy nevű tanár működött főiskolánkban. És ma közel jutottunk ahhoz az időhöz, midőn egyedül a jog és államtudományok tanítására nyolcz rendes tanszékünk leend! Midőn ezen örvendetes fejlődés láttára feljebbvalóink s a kegyes jötevők iránt mély hálánk kifejezésére érezzük magunkat lekötelve: legyen megengedve nekünk a jelen alkalomból folyólag az, *hogy ezen hálánkat is kifejessük Debreczen sz. kir. város iránt*, melynek nagylelkű alapítványa teszi lehetővé a két új jogi tanszék felállítását és betöltését.

A nyert megbízatásnak ezzel felelt meg a jogitanárkar.

Ha Isten is úgy akarja, így leend a teljes jog és államtudományi kar „első lépcsője“ az *egyetemnek*.

Dr. Kovács Sándor.

Tanítói fizetések rendezése és az államsegély.

Sokat panaszkodunk, méltán is panaszkodunk, hogy népoktatásunk érdekében elmulasztottuk még azokat a tennivalókat is, melyek tőlünk kiteltek volna és a melyek alapját képeznék ma tovább fejlődésünknek. — Így például nem adtunk iskoláinknak egységes szervezetet, hanem még a zsinat után is letettük az egyházkerületek kezébe a népiskolai szervezet, illetve szervezetek megalkotását s nyílt kérdésnek hagytuk fenn az iskolák meg- tartásának eldöntését. — Megalkottuk az országos közalapot, de annak segélyezési jótéteményéből a népiskolát s különösen a tanítót kihagytuk, s nem igyekeztünk — mint kellett volna — egy tisztán népiskolai alapnak létrehozásán, melyet pedig és különösen akkor, — államsegély igénybevételével is gyarapíthattunk volna. — Es az ilyen, valamint ehez hasonló mulasztások, fel sem vevések most odajuttattak, hogy megkötött kezekkel ki vagyunk szolgáltatva az államhatalom kegyelmének, vagy törvényes alapon nyugvó rideg szigorának.

Hát aztán most teszünk-e valamit? Bizony édes keveset. — Lamentálunk, panaszkodunk most is, de egy biztos vezérfonalat nem tudunk kezünkbe fogni, mely kivezetne bennünket a zürzavarból. — Esmécskék merülnek fel itt is, ott is; de mentő gondolat, határozott irányt jelölő nagy eszme nem tűnik fel sehol a lát-határon.

Ime, itt van a tizenkettedik óra, a mikor a tanítói fizetések törvény szabta minimumát vagy meg kell erszényünkre állapítanunk, vagy pótlását szükséges kérnünk, és az utolsó órában sincs valami egyetemes eljárási mód megjelölve, melynek nyomán az iskolafentartó egyházak tudnának jobbra vagy balra mozdulni s a legrosszabbnál is rosszabb bizonytalanságból kibonta-

kozni. Pedig hát életre-halálra megy a dolog. A bejelentési, illetve kérelmezési határidőt a legtöbb egyház elmulasztotta s ennek következménye igen könnyen az iskola teljes elvesztése lehet.

A múlt évi egyik egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyvileg utasítja ugyan az egyházmegyét, hogy „saját körükben rendezzék a tanítói fizetéseket“, de ez az utasítás csak elhangzó szó, melynek sikere nem volt a múltban és nem leend a jövőben. Az egyházmegyék alig kísértik meg egyetemlegesen a rendezést, mert a) ismerik a fentartó egyházak szegénységét, és b) félve gondolnak az államsegély igénybevételére. Hiszen tapasztalásból tudják, hogy fent idegenkednek az államsegélytől, mert ez az egyház főhatósági jogkörét szorítja szűkebb korlátok közé s megváltoztatja az iskolák tiszta reformjellegét. Nem szívesen vállalkozik hát az egyházmegye kormányzó testülete az ebből származó kedvetlenség elviselésére és a segélyezésből fakadható bajok odiumának elhordozására.

Pedig hát nincs más mód, mint az államsegély igénybevétele. Igen sok iskolánk csak ez által maradhat meg legalább részben az egyház joghatósága alatt, mert épen kicsiny egyházaink tagjainak további megterhelése merő képtelenség.

Nem kívánatos ugyan az „államilag segélyezett ref. népiskolák“ megteremtése, s bizony én mint ref. ember cseppet sem rajongok ezekért a „közös ügyes“ iskoláért; de hát a kényszerűség hajt ide bennünket, a számok meredező csoportjai vernek ki autonómikus álláspontunkból, s a kétszerkettő tudománya nem tűri meg az okoskodást.

Elvégre is a rossz közül a kisebbik rosszat választja az előrelátó ember s reánk nézve mégis csak kisebb az, ha megosztunk némi igazgatási jogot az állammal s megmaradunk tényleg és névleg az iskola birtokában, mintha — nem lévén képesek megfelelni a kívánalmaknak — egészen elvesztjük azt.

A segély csak szerződéses viszonyba hoz az állammal, a meddig mi azt igénybe vesszük, de az iskola teljes átadása kiveszi lábaink alól a talajt, melyen eddig megállhattunk.

Az állammal szemben mi reformátusok sohasem foglaltunk el rideg álláspontot, ha az iskolák korszerű berendezéséről, a közoktatás egyetemes fejlesztéséről volt szó; inkább tülön-tul is opportunus álláspontra helyezkedtünk, készek lévén mindannyiszor iskolajogunk csorbítására is szemet hunyni, mert erősebb volt bennünk a magyarság érzete, mint a specziális egyházi autonómiához való hajszálnyi ragaszkodás; pedig jól tudjuk, hogy a mi véren szerzett s alaptörvényekben biztosított egyházi és iskolai önkormányzatunk sohasem üt rést a magyar állameszme egységén; sőt igen sokszor az alkotmány védelmében utolsó és egyetlen biztos bástyául szolgált s — ne adja ugyan az ég — szolgáland még jövőben is: ámde az egységesítés nagy munkájánál mindenkinek s különösen minden pártikuláris csoportozatnak meg kell hozni bizonyos mérvű áldozatot s ennek tudata tett minket is némely esetekben hajlékonyabbakká s jogaink megvédésében lanyhábbakká. Helyesen történt-e ez részünkről? . . . a jövő fogja megmutatni.

Most a létező viszonyokkal, az adott helyzettel kell számot vetnünk s oda törekednünk, hogy míg felekezeti iskolák vannak, — a mi iskoláink is kezeink közt maradjanak és pedig — a hol csak lehet, — sér-tetlenül, a hol ez nem lehet, némi jogcsorbítás közbe-jöttével. Az államnak iskolákhoz való kizárólagos jogát

mi nem vitatjuk, ez túlhaladott álláspont, s ha elfog jönni az államosítás ideje, a református egyház nem fog az elé akadályokat gördíteni, pedig ő maga nem nyer vele semmit; épen azért most is midőn arról van szó, hogy bizonyos segély fejében az államnak több beleszólást engedjünk egyes iskoláinknál, azt hiszem, nem veszítjük el fejünket s okosan fogunk az új viszonyok közt berendezkedni, az államsegélyt pedig — a hol a szükség parancsolja, — aggodalmunk háttérbe szorításával igénybe fogjuk venni.

Hogy elkéstem ebben a tekintetben, hogy az első határidőt elmulasztottuk, az bizony hiba; de úgy vélem, nem helyrehozhatlan, mert a mélt. konvent fog módot találni a mulasztás pótlására, a mikor aztán az egyházkerületek sürgősen intézkedhetnek s megküldhetik akár apróra kidolgozva az egyes egyházakhoz is tájékoztató utasításukat.

Minden lehető kísértsünk meg népiskoláink életért. Legyünk körültekintők, ne engedjük derüre-borura kérni a segélyt ott is, hol erre mulhatlan szükség nincs; törekedjünk a csekélyebb hiányokat magunk erejéből is pótolni, az évenkénti egyetemese államsegélyt nagyobb mértékben — mint eddig, — tanítói javadalmazások pótlására fordítani; faiskolák, gyümölcsös kertek, selyemtermelés czélszerűbb berendezése kezelése által újabb jövedelemforrásokat nyitni: csak egyet ne tegyünk és ne engedjünk tenni, azt t. i. hogy a *tanítói fizetések nivellirozása által* tegyük még nyomoruságosabbá iskolai életünket s még szerencsétlenebbé tanítóinkat. Pedig erre az élet-halált jelző császármetszésre több helyt nagy hajlandóság mutatkozik. Tudok rá esetet, hol ez már megis történt ellenére a törvény rendelkezésének, szégyenére a köztisztességnek és a ref. iskolaügynek.

Némelyek ugyanis így gondolkoznak: Minthogy a reform. tanítók fizetésének átlaga — a legközelebb bekívánt statisztikai táblák alapján — megüti a 400 frtot, tehát jóval több, mint a törvényes minimum; sőt minthogy némely nagyobb egyházaikban az átlagos fizetés 5—600 frtig emelkedik: tehát esetről-esetre a nagyobb fizetéseket kell redukálni s az ezekből előállható felesleg alapján újabb tanítói állásokat szervezni.

Nem tekintve az efféle gondolkozásnak immoralis háttérét, az a legnagyobb mértékben igazságtalan s minden lépten-nyomon törvénybe ütköző. Hiszen nemcsak az állami törvények tiltják a tanítói fizetések leszállítását, hanem saját egyházi törvényeink is kimondják, hogy: a behivatalnoki fizetések csonkítása meg nem engedhető. Aztán, micsoda arccal állunk mi ki a világ piaczára iskoláink fejlesztését hangoztatva, ha e fejlesztést a tanítók nyomoruságának árán akarjuk eszközölni?

Bizony nagyon, de nagyon nyomoruságos rendezése lenne ez a tanítói fizetéseknek, mely csakhamar megbosszulná magát saját iskoláinkon.

Nincs itt más menekvés, mint az államsegély igénybevétele. Ez után még rendezhetjük a gyenge fizetéseket s nagy részben biztosíthatjuk az iskolák feletti rendelkezésünket. Nem ér itt a panasz, a sohajtás semmit, a rabulisztika tekervényes utjai rajtunk nem segítenek: itt tenni, sürgősen cselekedni kell, a tizenkettedik óra kongása is elhangzott már.

Valami 509 ref. tanító fizetése nem üti meg (országszerte), a 300 frtot, magában a szegény n. bányai egyh. megyében 51. állomás közül 26 marad alól a 300 frton. Mi lesz velünk, ha egyszerre szakadnak ezek le a egyház testéről? . . Üresség, tátongó mélység, szomorú

némesség marad helyükön, melyeket hasonló hatású intézményekkel betölteni ma nem áll módunkban!?

Ha az államsegélyt elszalasztjuk, elvesztjük ezen iskoláinkat. Az egyh. kerület tehát:

Sürgősen intézkedjék az államsegély dolgában; küldje meg utasításait az egyh. megyékhez, (még pedig részletes utasításit) sőt az egyes egyházakhoz is; vagy

kívánja be rögtön a segélyre szorult iskolák kimutatását; és

maga intézzen felterjesztést az összes segélyre vonatkozólag.

Igy talán nem késünk el a 24-ik órától.

Krassó 1895. jan. 27.

Sinka Lajos,
ev. ref. tanító.

K ö r l e v é l.

Joó István gymnasiumi felügyelő a következő körlevelet intézte a tiszántúli egyházkerületben levő gymnasiumok tanárkaraihoz:

Előző levelemben működésem irányát pár szóval jelezvén, most egy fontos ügyre hívom fel a tekintetes tanárkar figyelmét.

Az egyházkerületi könyvraktár kezelőjétől vett kimutatás szerint a gymnasiumi vallástani kézi könyvek példányai kevés számban vannak raktáron úgy, hogy azokból egy újabb kiadás nyomtatása iránt intézkedni halaszthatatlanná vált. Ugyanis a kimutatás szerint így áll a dolog:

1. a ker. hittanból, mely 1500 példányban nyomtatott, évenként középszámban 400 példány kelt el, van pedig a raktáron 248 példány.

2. A ker. erkölcsstanból, mely szintén 1500 példány nyomtatott, évenként 368 példány kelt el, van még 406 példány.

3. A ker. egyháztörténelemből, mely 1000 példányban nyomtatott, évenként középszámban 260 példány kelt el, van pedig raktáron 212 példány.

Az 1. és 3. sz. a. írt művekből tehát már a közlebbi év szükséglete nem lenne teljesíthető, ennél fogva a zavar elkerülése végett az intézkedéseket jó idejében meg kell tenni.

Minthogy e 3 vallástani műre nézve eddig is tétetek észrevételek és bíráló megjegyzések s minthogy a huzamos használat alatt újabb és újabb észrevételek és bírálatok keletkezettek, a melyeket egy újabb kiadás nyomtatásánál talán épen a mű tökélesbítése végett tekintetbe kell venni, felhívom a tekintetes tanárkarokat, hogy a nevezett vallástani kézikönyvekre nézve akár a szerkezet és nyelvezet, akár tartalom és terjedelem tekintetében, szerzett tapasztalataik szerint, észrevételeiket és bírázataikat hozzám a folyó év márczius hava 15-dik napjáig beküldeni méltóztassanak.

A beérkezendő bírálatokat egy szakbizottság elébe terjesztem s ennek véleménye s az illető szerkesztők kihallgatása után megállapított szöveg szerint fognak a tankönyvek kinyomatni.

Minthogy az esetleg nagy mennyiségben beérkező bírálatok tanulmányozására s azoknak egymással és a művekkel való egybevetésére s a szerkesztőkkel való érintkezésre és tanácskozásra is aránylag sok idő kívántatik, a határidő pontos megtartását kérem.

Tiszteletem kifejezése mellett vagyok

Debreczen, 1895. január hó 22.

Joó István,
gymn. felügyelő.

K Ö Z É L E T Ü N K.

A nazarénusok Ágyán.

Lehet-e a magokat „hívők“-nek nevezők terjeszkedése ellen már ma, akár polgári hatóságnak, akár fáradhatlan és körültekintő belmissiónak, akár egyházi értekezletnek biztos sikerre vezető intézkedéseket tenni? e kérdésre megadja a választ saját tapasztalatom, mit a következőkben adhatok elő.

Még ma esztendeje azt a jelentést tettem eszper-sünknek, hogy Ágyán nincsenek ugynevezett „hívők“. És ez a jelentés akkor teljesen megfelelt a valóságnak. A környéken mindenütt találkoztak ugyan már e rajongókból, kiket itt nazarénusoknak, amott baptistáknak nevez a nagy közönség, de nálunk egyik fajtája sem mutatkozott még ezen időben.

Hanem bezzeg van már ma mind a két fajtából, — több is az elégnél.

A mult tavasszal Gyula-Váriból jött ide egy „hívő térítő.“ Először egy olyan özvegyasszonynál próbált szerencsét, a ki leánykorában szégyenletes s bűnös cselekménnyel bélyegezte meg magát. Mikor ez felajánlotta házát, magát és mindenre kész szolgálatát: felkerestek együtt egy olyan férjes asszonyt, a kinek előélete sokban hasonlított az előbbiéhez. Ez az asszony is azonnal „hívő“ lett s felajánlotta magát, házát és bármire is kész szolgálatát annak a térítőnek.

És milyen előéletű volt az a térítő, az a hívő-tanító? . . . Fiatalkorában részt vett egy olyan rablásban, a melynél a rablást meghiusította ugyan az épen névestén együtt mulató vendégek nagy száma, de a házi gazda agyonlövetett. Börtönből lett kiszabadulása után is, egészen 1890-ig, mikor t. i. „hívő“ lett, mint ázelőtt volt, istenkáromló, verekedő természetű, részeges ember lett ő. Ezt tapasztalni volt alkalmam önmagamnak is, mert az illető Szintyén, Ágyának filiájában is lakott pár évig.

Ez a bűnös előéletű hívő-tanító, azzal a két — szinte bűnös előéletű — asszonnyal egyetértve kezdte meg itt a lázitást, minden vasárnap megjelenven a férjes asszony házában. A szomszédok közt akadt mindjárt az első alkalommal is, aki elment, még akkor csak *lát*ni. Így folyt ez hét hét után s nekem behozták a hirt, hogy az a két asszony már be is merített a hívő-tanító által s minden összejövételkor, és pedig most már köznapokon is, szaporodik a megjelenők száma. A ki először csak látni ment, az most már énekel, imádkozik, sőt térden csuszva ott mászkál annak a bűnös előéletű asszonynak az asztala körül. Majd advent első vasárnapja előtt azt a hirt vettem, hogy állandóan 3 térítő jelenik meg itt hetenként kétszer, Gyula-Váriból, N-Szalontáról és Erdőhegyről.

Én már akkor jelentést tettem személyesen a járási főszolgabírósnál, mikor csak egy térítő s csak vasárnap jelent itt meg. Ki lett adva a rendelet, hogy *este* nem szabad gyülekezetet tartani s ha idegen térítő jelenik itt meg, az kísértessék el magához a főszolgabíróshoz. Ez a rendelet végre is lett hajtva vagy kétszer; de fel kellett hagyni a további végrehajtással, mert mikor ma egy térítő el lett kísértetve, holnap már kettő jelent itt meg s így tovább. Már a karácsony nem kevesebb, mint öt térítő *ülte meg* itt s mindegyik számára akadt külön-külön ház, a hol mint „kedves vendég“-ek lettek elfogadva. Így telt el a „kis karácsony“, vagyis első napja is az Úr 1895-ik esztendejének.

Ezen a napon feltűnően sokan voltak a templomban és pedig olyanok is, a kik a „nagy karácsony“-t a gyülekezetben ünnepelték meg. Én tehát arra határoztam magamat, miszerint tudtul adom a szószékről, hogy a következő két vasárnap a magokat „hívők“ nek nevezők megismertetése céljából fogok felolvasást tartani. Ugy is cselekedtem.

És lőn, hogy az első vasárnap annyian jöttek a templomba, miszerint a székek közeit is elállták s én nehezen tudtam a papi székbe eljutni. Tudtára adtam ekkor a gyülekezetnek leplezetlenül, hogy én mindenféle szabadságnak, tehát a vallás- és lelkiismeret szabadságának is feltétlen híve vagyok. Engem tehát nem bánt az, ha vallás és hit dolgában bárki is kizárólag csak lelkiismeretének, meggyőzésének a szavára hallgat s ha erre hallgatva elhagyja is azt a hitfelekezetet, a melyhez eddig születés folytán tartozott. Csakhogy megkívánom, hogy mikor ezt teszi valaki, ne hallgasson ámitók tévutra vezérlő szavára s hogy annak a felekezetnek hitcikkelyei, a melyhez átment, ne ugyanazok legyenek a melyeket eddig is vallott volt.

Ezen az alapon állva kimutattam, hogy a magokat hívőknek nevezők nem lelkiismeretüknek, nem meggyőződésüknek, hanem az ámitóknak tévutra vezérlő szavára hallgatnak.

Az eredmény az lett, hogy azok, akik már „hittek“ az ámitók tévutra vezérlő szavának, „megtértek“, — de nem vissza hozzánk, hanem megtértek annak a bűnös előéletű asszonynak a házához, a hol a térítő várta őket . . . és énekeltek, imádkoztak még nagyobb buzgósággal, mint bármikor ázelőtt.

A következő vasárnap, a mikor már kevesebben, de azért még elég nagy számmal voltak hallgatóim s a mikor a hívőségre hajlók közül már csak egy-kettő volt jelen, összehasonlítottam a mi hitcikkelyeinket a baptista hitcikkelyekkel.

Végeredményül kimondottam, hogy csak a keresztesség sákramentumának kiszolgáltatási módjában van *lényeges* eltérés köztünk és a baptisták között. Ez az eltérés azonban nem indokolja azt, hogy bárki is elhagyja hitfelekezetünket és hívő legyen.

Azokra nézve, akik velem együtt éreznek és egyet értenek az egyházköztségben, kétségkívül megvolt jó hatása annak a két felolvasásnak s ezek egyhamar nem is lesznek hívőkké, de azokkal szemben, akik már hívők, falra hányt borsó volt mindkét felolvasásom. Ezeket többé sehogyse lehetne rávenni arra, hogy reám halgassanak.

De hát, mondja talán valaki, miért nem addig vigyáztam kellőleg, míg senki sem lett hívővé egyházközségünkben? . . . Állítom, hogy hiába vigyáztam volna azokra, akik itt először hívőkké lettek, mert azok régóta úgy vannak meggyőződve, miszerint megtérniök s így az idvességre vezérlő utra lépniök sehogy sem lehet a mi hitfelekezetünk kebelében. Ebben vétkeztek . . . innen tehát okvetlen ki kellett lépniök, hogy megjavulhassanak . . . ez az ő hitök s ettől eltéríteni lehetetlen őket.

Aztán megtörtént itt az is, hogy egy népes családban, a hol már unokák is vannak, a nagyanya annyira szenvedélyes pálinkaivó volt éveken át, hogy naponként dugott, félretett valamit s vitte a pálinkamérőhöz s mikor hazajött elrejtette pálinkásüvegét s addig-addig járt rá, míg leitta magát mindennap a legnagyobb szenvedélyvel.

Mennyire aggódott, mennyiszor panaszkodott e miatt a család, mennyire szégyenelték ezt s milyen

készséggel tettek meg mindent, hogy ezt a szerencsétlent leszoktassák a pálinkaivásról! . . . Még koponyacsontból is itatták vele a pálinkát. Nem ért az semmit. És most? most a hívők gyülekezetében énekel s imádkozik a legnagyobb buzgósággal s a pálinkát nem issza a világ minden kincseért sem.

Aztán beszéltem én magával azzal a hívőtánítóval is, aki legelőször jelent itt meg. Kérdeztem tőle, hogy mi indította arra, hogy hívővé legyen, holott a megtérés munkáját velünk együtt maradván is végrehajthatta volna s ebben én a legszívesebben segédkeztem is nyújtottam volna neki, mivelhogy Szintyén lakott akkor? . . . Azt felelte ezen kérdésekre, hogy próbált ő igazán megtérni, a részegségről, istenkáromlásról leszokni, — de nem ért semmit semmi elhatározása sem, míg hívővé nem lett. Most csak vizet iszik, nem dohányzik s nemhogy istenkáromló szó, de csak trágár beszéd, avagy egy két értelmű szó sem jön a nyelvére soha.

Ilyen tapasztalatok után állítom, hogy ma már sem polgári hatóság, sem fáradhatatlan és körültekintő belmissió, sem egyházi értekezletek nem tehetnek biztos sikerre vezető intézkedéseket a magokat hívőknek nevezők terjeszkedése ellen.

Ezen állításomat, az eddig felhozottak mellett csak azzal indokolom még, amit épen tegnap láttam a szomszéd N.-Zerénden. Az itteni nazarénusok négyes fogaton hozták elő a vasutól az ő prófétájakat, a ki Orosházáról érkezett s nagy ünnepélyességgel kísérték imaházukba . . . pedig ez a prófeta csizmadia mester Orosházán s a prófétáskodás mellett még ma is folytatja becsületes mesterségét is.

Az meg velem történt még 1893-ban, hogy Nagy-Zerénden egy boltba akartam benyitni épen akkor, mikor onnan egy régi ismerősöm, a kit a papi lakon mint gondnokot volt alkalmam megismerni, lépett ki onnan. Én egész örömmel köszöntöttem őt s a legnagyobb nyájassággal mondtam neki: „rég nem láttam már Gál uramat, hát hogy van? — mondja csak nekem!” . . .

Még most is borzongat a hideg, ha rá gondolok, hogy felelet helyett milyen irtózatot képett vágott az én Gál uram ekkor én reám. Ilyen sértő, átszuró tekintetről, amelyet Gál uram vetett én reám, sejtelemmel sem birtam soha idáig. Még a fogát is csikorgatta, ezt mondván elfojtott hangon: ez is pap, — olyan mint a többi! . . . s azzal elsielt haza.

Megdöbbenve kérdeztem a boltostól, hogy vajjon mi lelte most Gál uramat? . . . Azt nyertem felvilágosításul, miszerint Gál uram rég idő óta tulbuzgó nazarénus már.

Bizony még most is borzongat a hideg! . . . s tudom, hogy ezt már csak nagyításnak nevezi nem egy az én szeretett olvasóim közül. Pedig ez nem nagyítás.

* * *

Utóiratként megemlítem azt is, hogy az a prófeta, aki nálunk azt a két bűnös előéletű asszonyt bementette, azóta minden összejövétel alkalmával elmondja, hogy az egész Ágyán csak két asszony van még, akit az Ur Jézus Krisztus eljegyzett ő magának s hogy csak ezeknek a homlokán van ott a menyország pecsétje, csak ez a két asszony jár az üdvösségnek útján. És a gyülekezet nem botránkozik meg ezen az istenkáromló beszéden, hanem elérzékenyülve együtt sir azzal a két menyasszonnyal.

A hajdu-böszörményi egyház azon törekvésével szemben végre, miszerint ne engedessék meg a hívőknek,

hogy este összejöveteleket tartsanak, szabad legyen megjegyznem, hogy hiszen az ugynevezett vallásos összejövetelek is mindenütt kivétel nélkül este tartatnak.

Valamit akarsz magadnak: akard azt embertársadnak! . . . Ez az osztóigazság.

Nagy Sándor

ev. ref. Ielkész.

Ezek után mi mégis úgy gondoljuk, hogy felette búzgó belmissiói munkálkodás segedelmével ha talán nem lehet is e szerencsétleneket mind vissza nyerni egyházunknak, de mindenesetre lehetséges mérsékelni s talán meg is akadályozni e ragály nagyobb mérvű terjedését. Praeservatívát kell alkalmaznunk, mert ha a betegség bekövetkezett: nem fogja el többé tőlünk a páciens a gyógyszer, hanem a kuruzslóhoz fordul s annak hisz, abban bizik, a ki nem gyógyítja ugyan meg a szenvedőt, de legalább *elbódítja* kuruzsló szereivel, akkor aztán nem érzi hogy fáj . . . Hogy a hatósági beavatkozás többet árt, mint használ, ahhoz alig fér valami szó.

Szerk.

Debreczeni presbiterium.

A debreczeni ev. ref. egyház körében végbement presbiterválasztás eredményéről, az ennek következtében keletkezett újabb viszonyokról s némely kedvezőtlen jelenségekről tettünk említést e Lap legutóbbi számában s kárhoztattuk azt az irányzatot, a mely merev politikai pártszempontokat igyekszik érvényesíteni ott is, a hol annak semmi helye, t. i. az egyház, az egyházi igazgatás körében is. E közleményünk czáfolását kísérti meg a „Debreczen” cz. helybeli lap f. évi 20-ik számának vezércikke, felsorolván szám szerint, hogy hányan voltak a presbiterium tagjai eddig a különböző értelmiségi osztályokból s ezek között hányan voltak kormánypártiak. E számadatok összesített közlésétől nincs okunk tartózkodni, mert hiszen azok épen mellettünk bizonyítanak: a mennyiben pedig legalább látszólag ellenérvekül volnának felhasználhatók, nem tükrözik vissza, ha nem inkább eltakarják a tényleges állapotot. Összezen 48 különböző értelmi osztályhoz tartozó presbitert számol fel a t. cikkirő, összevéve természetesen minden egyházi hivatalnokot, kereskedőt stb. Ezek közül az ő számitása szerint sem tudna kimutatni 10—12 szabadelvű párti egyénnél többet, a kiket kénytelen-kelletlen állásuk s összekötéseik folytán, legalább mutató gyanánt, be kellett vinni a presbiteriumba.

A kérdés lényege azonban nem a körül forog, hogy hány kormánypárti és ellenzéki egyén van az egyháztanácsba beválasztva; mert hiszen az egyház és egyház szolgálata szempontjából az egészen közömbös dolog, hogy hűvei és tanácsosai kormánypártiak-e vagy ellenzékiek, csakhogy az egyház érdekeit tekintsék mindenekfölött állónak akkor, a midőn azoknak szolgálatára vállalkoznak.

És épen ebben fekszik a kérdés sulypontja; ez az, a mire a mi helytelenítő megjegyzéseink vonatkoztak! Valakit, bármennyire hasznos szolgálatokat tehetne és óhajtana is tenni egyházának, csupán azért zárni ki annak tanácsából, mert kormánypárti, s valakit egybekötve, azért választani be abba a tanácsba s ruházni fel bizalmi funkciókkal, mert ellenzéki, — egyházunk érdekeivel szemmiképen össze nem egyeztethető eljárás, a melynek mindenkor megvannak és lesznek

az egyházi életre káros, esetleg végzetes következményei, már csak annál fogva is, hogy a hívek egyrésze ily eljárás által egyházától elidegenítették, vagy legjobb esetben az iránt közönyössé válik. Ismételve mondjuk, hogy nagy felelősséggel járó bűnt követ el az, a ki az egyházat a pártpolitika eszközévé s pártküzdelmek színterévé változtatja.

Azt hisszük, hogy a „Debreczen“ vezércikkírója sem tagadja, hogy ez a visszás eljárás a debreczeni ev. ref. egyháztanács alakításánál már hosszú idő óta következetesen fentartott. És ha most, a mikor épen az uralkodó párt részéről hajlandóság mutatkozik e merev pártállás kiküszöbölésére, mégis némelyek e törekvés meghiusítására akcióba lépnek, ne vegyék rossz néven, ha eljárásukat hibáztatjuk. Nem vonjuk mi kétségbe az egyháztanács előbbi tagjainak sem értelmiségét, sem egyháziasságát, s a debreczeni egyház polgári tagjainak jóakaratu buzgalmát és a főiskolához való meleg ragaszkodását s egyházas áldozatkészségét is nagyon jól ismerjük és becsüljük. De épen ezeknek a tulajdonságoknak minél hathatósabb érvényesülése érdekében óhajtjuk, hogy a békés együttműködés útjában álló akadályok, gyanúsítások és személyeskedések minden oldalról szorgosan elkerültsenek.

Befejezésül, nem hagyhatjuk említés nélkül cikkírónak két megjegyzését. Azzal menti azt a szokatlan és kedvetlenítő választási eredményt, mely szerint az ujonnan választott presbíterek, egy kivételével, az összes (15) bizottságokból kihagyattak, hogy „van ratio abban, hogy az új emberek iránt némi idegenkedéssel vannak“. Bármennyire méltányolni tudjuk is azok egyházas önértelét, a kik cikkíróval e tekintetben egyetértettek, azt még sem tartjuk igazságos dolognak, hogy olyan egyének, a kik közül némelyek nem presbíteriumokban ugyan, hanem felsőbb egyházi hatóságoknál hosszú idő óta munkálkodnak, az egyházmegyének, egyházkerületnek, némelyik pedig az országos konventnek, sőt a törvényhozó testületnek, a zsinatnak munkás és érdemes tagja volt, az a debreczeni ev. ref. egyháztanácsban „novus homo“-nak tekintethessék.

A mi pedig a tanári képviselő törvényszerűségének kérdését illeti, azt nem tartjuk tanácsosnak hánytorgatni, mert ez alapon azt is kérdésbe lehetne tenni, hogy miért foglal helyet a debreczeni egyház főgondnoka az egyházkerületi közgyűlésen az egyházmegyei gondnokok sorában; miért szerepel a debreczeni egyház felelősséggel a főiskolai tanárválasztásoknál; miért küld tagokat az egyház a főiskola gazdasági tanácsába stb. Mert hisz mindezekről szó sincs a magyarországi ev. ref. egyház törvényeiben. Arról azonban van szó e törvényekben, hogy „a hol az egyház által fentartott gimnázium is van, annak tanárai külön választanak kebelökből egy presbitert.“ A debreczeni egyház pedig nagy előszeretettel szokta magát a főiskola egyik fentartójának tekinteni, a mely főiskolában nemcsak gimnázium, hanem theologiai és jogakadémia s aztán tanítóképzede is van!... Mi mindig nagy örömmel szemléltük azt, a mikor az egyház a főiskolához való eme viszonyának méltó tetteiben is kifejezést adni igyekezett, s őszintén óhajtjuk is, hogy e gyümölcsöző összeköttetés fentartassék és ápoltsassék. De arról is megvagyok győződve, hogy ezt az összeköttetést az a körülmény lazíthatná meg leginkább, ha az egyház a főiskola ügyeibe, különösen a tanárválasztásba és a gazdasági intézésbe való befolyását helytelenül, az az olyan képviselő által gyakoroltatná, a mely e nagyranőtt főiskola

magas rendeltetését és jelentőségét kellőleg méltányolni képes vagy hajlandó nem volna.

A debreczeni főiskola a magyarországi reformátusok főiskolája. E főiskolára az ország szeme néz! Ezt nem lehet sem kormánypárti, sem szélsőbali érdekek szerint dirigálni. Annak, a ki ilyet akar, nincs helye e főiskola tanácsában.

Béke velünk!

B. L.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

A Zsidókhos Írt Levél kritikai és bibliai theologiai elemzése. Irta *Erdős József*, a theologia doktora és professora. Debreczen, 1894. 8-adr. 170 l. Ára 3 kor.

A tudós szerző a maga becses művét tanítványainak ajánlja. Igazán hálásak lehetnek iránta. Mennyivel könnyebben juthatnak most a mi ifjaink a tudomány csergedező forrásához, hogy abból a lelket tápláló italt merítsék, mint mi idősebbek. A mi időnkben a legtöbb órát jegyzetekkel töltöttük el; aztán a tantárgyakat másolgattuk s néha az elrongyolott kéziratok grádusról-grádusra mint örökség szállottak át. Kézikönyvnek csak itt-ott volt hire. De hát azért, a ki akart, tanult. Tanult az, a ki nem kímélte a fáradságot, a kit lelkesített az interna vocatio. Ah, mily glóriával üdvözlöttük ama professorunkat, ki kézikönyvvel ajándékozott meg bennünket. Elvéve akadt egy pár, de a legtöbbje csak a kéziratokkal gyötört s jegyzeteinkre voltunk utalva. Ma már, Istennek hála, e tekintetben javultak a viszonyok. Azonban dr. Erdős J. nemcsak tanítványait kötelezhette le maga iránt őszinte hálára, mert bár tanítványainak ajánlotta légyen is munkáját, mi mindannyian, kik írásmagyarazattal foglalkozunk, tanítványainak tekinthetjük magunkat s a kezünk alatti művet a leghasznosabb forrásul, segédeszközül tekinthetjük és használhatjuk.

Megvallom őszintén, némi tartózkodással fogok e mű ösmertetésébe. Szemern előt lebeg ugyanis az az elv, hogy az, a ki valami mű kritikái ösmertetését vállalja magára, legalább is olyan apparátussal rendelkezék, mint maga a szerző. Én pedig, miért ne valljam be, hogy ezen a mezőn, mellette még csak kalászszedegető sem lehetek. Irodalmi s theologiai munkálkodásomat más irányban érvényesítem úgy, a mint azt Isten tudnom engedi. Hogyan merek hát mégis e mű bírálatába, illetőleg inkább ösmertetésébe fogni? Azért, mert találok abban oly irányzatot, a hol már magam is otthonosan forgolódhatom, t. i. annak gyakorlati értékét teszem inkább vizsgálat tárgyává, oly oldalról szemlélem azt, hol e műben már a gyakorlati téren működő lelkes is gyönyörűséggel és okulással tanulmányozhatja szerzőnek kéz alatti munkáját. S ez a gyakorlati használhatósága előttem nagyfontosságú s a műnek értékét nagyban emeli. Mert vannak ám tudományos munkák oly száraz előadással élénk tállalva, hogy azokat megunva teszszük félre. Az elméletek, a sötétségbe burkolt tételek áompor gyanánt hatnak idegeinkre. Szerző művének egyik nagy előnye, hogy tudós készütséggel megírott munkájára nem lehet még erőszakkal sem rásütni, hogy az unalmas vagy untató volna.

A mint p. o. mindjárt az első részben a Zsidókhos írt levél írójáról tárgyal, s felsorolja a szerzőségét illető, egymástól eltérő nézeteket, aztán összegezi a véleményeket, a belső és külső érveket: mindezt még a laikus is

gyönyörűséggel olvassa s le nem teszi addig, míg végére nem jut. Pedig már maga ez az egy kérdés oly sok tanulmányt, annyi búvárlást igényelt, hogy szinte bámulatra gerjeszt az a lankadhatlan buzgalom, mely szerzőt tárgya iránt lelkesítette, habár ő is, épen úgy, mint elődei, arra a meggyőződésre jut, hogy a levél íróját kinyomozni nem bírja. Megelégszik azzal s ez csakugyan is elegendő ok a megnyugtatóra, hogy írója Istennek csakugyan választott embere volt.

Érdekesen fejtegeti szerző egy külön fejezetben, hogy e levél tulajdonképen kikhez íratott, s azon végeredményhez jut, a mit el is lehet fogadnunk, hogy a palesztinai s különösen a jéruszálemi zsidókeresztyénekhez intéztetett. Áttér aztán logikai rendben annak tárgyalására, hogy mi lehetett a levél írásának indoka, célja; mikor, hol keletkezett s minő annak alakja és nyelvezete. Itt is mindenütt helyes kritikai alapon áll. Hypothéseit nemcsak ügyvélt valószínűségekre, de egyúttal történeti alapokra fekteti. Különösen meggyőző érvekkel indokolja a levél keletkezésének igazán magasztos célját, mely csakugyan nem lehetett más, mint az, hogy a hitben lankadókat amaz Egyetlenegyhez vezérelje, a ki őket megoltalmazhatja, hogy győzedelmeskedjenek a reájok zúduló üldözések között. Minthogy továbbá többen osztották azt a nézetet, hogy ez a levél eredetileg zsidó nyelven íratott volna, szerző az újabb kritikai vizsgálatok nyomán, továbbá magának a levélnek szabatos görög irányából azon igazolt következtetésre jut, hogy csakis görög nyelven írta azt meg a hiteős bajnok, Istennek ihletett embere.

Láthatjuk tehát az eddigiekből is, habár csak töredékvonásokban rajzoltuk is a nagy tanulmányról tanuskodó művet, hogy szerző felőlel mindent, a mi a levél érdekességét, fontosságát szemünk s lelkünk elé tárja, még pedig oly irányban és irányban, melyet még a nem szakértő is érdeklődéssel lapozhat át s bevilágít mintegy amaz ösmeretlen világba, melynek útait előlünk sűrű homály fedi. Láthatjuk Istennek emberét, ki az üldözések véstengerén mintegy magas sziklán állva, meggyújtja a világító szövétneket, hogy az üldözöttek el ne veszítsék a hitet, megtartsák a reményt s szabadítójukra nézzenek, a ki nagyobb, hatalmasabb, mint a minő hajdani népvezérök, Mózes volt, a kinek engesztaló egyszerű áldozata többe ér a zsidó főpapok áldozatainál. Nemcsak azokban, a kikhez ez a levél egyenesen intézve volt, de bizonynyal ez a tanulmány mi bennünk is éleszti a hitet, eloszlatja a kétkedést s becsesebbé válik előlünk e levél azon fényes világításban, a mint azt szerző előlünk bemutatja.

A második részben magyar fordításban hozza szerző e levelet. Fordítása teljesen magyaros, sehol sem nehézkes és könnyen érthető. A harmadik részben következik aztán a bibliai theologiai elemzés; itt már szigorúan tudományos alaposággal fejtegeti a maga theologiai nézeteit. Csakugyan elemez. Szétbontja e levelet alkotórészeire, hogy az minden ízében tisztán és világosan álljon az olvasó előtt. Az első szakaszban a levél I. s II. része alapján ösmerteti Krisztust, kiben az örökkévaló, láthatlan Isten lényét és a bűnös emberiség közbenjáróját, barátját, idvezítőjét szemléljük, kiről az egész ó testamentom mintegy árnyképíleg, ábrázolatilag szólt, mignem aztán az idő teljességében eljött a Fiu. Szeretnők, ha ez elemzésnek főbb sarkpontjait is bemutatnánk olvasóink előtt, de ez esetben ösmertetésünk rendkívül hosszúra terjedne s túllépné lapunk szűk keretét. Elég, ha annyit emelünk ki, hogy szerző elemzése mindenütt szem előtt tartva a logikai rendet, a lélektani alapot, az erkölcsi

s hittani elveket, oly meglepő sorrendben tárgyalja a Megváltó fenséges tisztjének, hivatásának egyes mozzanatait, hogy a zsidókhöz írt levél mystériumai felnyitott könyv lapjaihoz hasonlíthatók, melyekről tisztán olvashatjuk azon igazságokat, melyek eddigelé nem voltak, legalább szerintünk, teljesen kidomborítva. Az ősidő ábrázolásai, árnyképei az újtestamentom főpapjában előalakot öltének. Láthatjuk őt egybehasonlítva a nagy népvezérrel, Mózesrel, s mint kimagaslik e fölött a Fiu! Aztán szemléljük, mint főpapot. Mivé törpülnek mellette, kit maga az Atya rendelt főpappá az ároni főpapok, miként egyesül az ő felséges személyében a főpapi, királyi s prófétai méltóság? Mindeme fontos hittani kérdések a régebbi s újkori tudományos búvárlat alapján tárgyalvák, hivatkozván szerző nemcsak magára a szövegre de azon tudósokra is, kik e téren időt és fáradságot nem kímélve kutattak. Így vezet el aztán bennünket a 4-ik szakaszban a gyakorlati irányhoz, azt adván elő, hogy ezek szerint melyek a keresztyénhez illő erkölcsi élet alapelvei? „s járuljunk a Krisztushoz teljes hittel, tartsuk meg a reménység vallástételét, buzduljunk fel a szeretet gyakorlására, egyúttal int, hogy a mi Urunktól el ne tántorodjunk“ s e végből példákra is hivatkozik. Bizony! azt kell ma is ismételnünk, hogy idvezülhetésünkre boldogságunkra nézve korántsem elegendő az erős hit, nem elegendő az alapos, a mély tudomány. Csak ugy s akkor lehet annak méltó és sikeres eredménye, magunkra, másokra nézve boldogító hatása, ha azt a tudományt, azt a hitet maga az élet, a szeretet szenteli meg s erősítheti meg, ha az aztán nemcsak önmagunkra szorítkozik, de átöleli azokat, a kik bármi viszonyban s kötelességben fogva mihozánk tartoznak. Mily magasztos példánykép e tekintetben a mi Megváltó Urunk. Olvassa el bárki Erdős J. eme bibliai elemzését, ha eddig kétkedett volna, szívében, lelkében, sőt tovább megyek, agyában, értelmében meggyőződik a felől, hogy más példányképet nem választhatnak. Olvasva továbbá, a mint a levél írója a szenvedések közben türelemre inti a hívőket: mi is mintegy azokkal együtt érezünk, a mi bátorságunk is a küzdelmek között, mint szélben a hamvadó tűz, újabb lángra gyul. Szerző művének tehát nemcsak tudományos értéke, de gyakorlati haszna is van. Epen ezért, ismétlem nemcsak tanítványai, de mindannyian haszonnal s lelki élvezettel olvashatjuk azt, s üdvözljük Dr. Erdőst, hogy e művel megajándékozott bennünket, mert nemcsak egyházi beszédekre van nekünk szükségünk, de oly forrásokra is, melyekből egyházi beszédeinkhez az éltető elemet, csergedező patakából a gyógyító cseppeket, az élő s éltető tüzből a lángra gyújtó szikrákat kölcsönözzük. Szerzőnek én is hálás tanítványa voltam, mig művét áttanulmányoztam s köszönöm neki a szellemi élvezetet, melyet nyújtott akkor is, mikor azt ösmertettem.

Könyves Tóth Kálmán.

Tóth Sámueltől, a tiszántuli egyházkerület főjegyzőjétől a napokban tétetett közre a „*Betűrendes Tárgymutató* a tiszántuli ev. ref. egyházkerület jegyzőkönyveihez az 1880-ik évtől kezdve 1893. évig bezárólag.“ A buzgó főjegyző e nagyfáradsággal járó munka összeállítása által ismét kiváló szolgálatot teljesített egyházunknak még akkor is, ha talán némi hiányok e munka szerkesztésében mutatkoznak. A munka elején, nagyon helyesen, a jegyzőkönyvek vannak időrend szerint felsorolva, a melyek a betűrendes tárgymutatóban feldolgozott anyagot tartalmazzák. E kimutatásban a gyűlések tartásának ideje, az elnökök, aztán a jegyzők nevei s

végül a jegyzőkönyv terjedelme lapszám szerint vannak feltüntetve. Ezután következik a jegyzőkönyvek tartalmát jelző betűrendes tárgymutató. Az egyházkerületi jegyzőkönyvben szétszórta anyag könnyű áttekintése e tárgymutató által vált igazán lehetővé.

Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai Budapesten András-ut 21. sz.) kiadásában megjelent **Szalay-Baróti: A magyar nemzet története** című nagy hazafias vállalatból a 6. füzet, melyhez színes műmelléklet gyanánt István király palástjának színyomatos rajza van csatolva. A szövegben folytatólagosan le van írva a magyar nemzet társadalmi és vallási átalakulása, megtérése, aztán kezdetét veszi az Árpád házból való királyok korának előadása, és pedig I. István megkoronázott magyar király uralkodásának jellemzésével (137. kk. l.). A szöveget élénkítő sikerült korhű képek közül kiemelendőknek találjuk Veszprém, Visegrád, Pozsony, Panonhalma látképét; a korona, az orsovai koronakápolna, I. István pecsétje és kardja rajzát. Mint általában a Lampel-czég minden kiadványának, úgy ennek a becses műnek kiállítása is igen izléses, a nyomtatás tiszta, világos, tetszetős. A művet mindenki megszeresheti, mert két hetenként jelenik meg 30 kros füzetekben, sőt gyűjtőknek minden hét előfizető után egy tiszteletpaldánnyal szolgál a kiadó. Előfizethetni $\frac{1}{4}$ évre 1 frt 80; $\frac{1}{2}$ évre 3 frt 60; egész évre 7 frt 20 krjával. Az egész mű körülbelől 65 füzetre van tervezve. Méltán ajánljuk.

A másik szintén nagy jelentőségű kiadványa a Lampel-czégnek **Gracsa-Kreith „Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története“**, melyből immár a 28. füzet jelent meg. Színes műmelléklete. „A tömösi szoros Leonidása“, mely kép azt a megkapó jelenetet ábrázolja, a mint Kiss Sándor honvédezedes Lüders túlnyomó orosz hadcsapatai ellen véglehetőleg védi a tömösi szorost. Midőn megsebesül, székre ülteti magát és úgy vezényli tovább a honvédeket. Hazaszeretetre lelkesítő szép tény! A többi képek közül feltűnik a magyar czimer 1849-ben, a függetlenségi nyilatkozat után, mikor a koronát koszoru helyettesíti kivont karddal. Korhű jelenetet ábrázol az a kép is, mely feltűnteti azt a jelenetet, midőn Kossuth fegyverre szólítja Czegléd népét (225. l.). A szöveg e két ellentétes czimétel alatt jellemzi a helyzetet: „A császár nevében“ és „A haza nevében“. E mű előfizetési feltételei ugyanazok, mint az előbbiené. Szintén melegen ajánljuk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Rövid hírek. **Herman Ottó** a kath. autonomia előfeltétele gyanánt az egyházi javak szekularizációját sürgeti s absurdumnak tekinti, hogy Magyarországon csak katolikus vallású ember lehet kultuszminiszter. — **Thaly Kálmán** ugyancsak az országgyűlésen a debreczeni egyetem mellett emelt szót, bár az egyetemi kérdést nem tekinti aktualisnak. — **Wlassics** miniszter kijelentette, hogy Eötvös által megszüntetett országos közoktatási tanácsot fennállónak tekinti, mert ez a király által szentesített szabályzatot nyugszik s az adminisztrációnál nem nélkülözhető; de ő is reformálni akarja s e végből ankétet hív össze. — **A katolikus néppárt** megalakult, sőt már a választásnál is akcióba lépett; óvakodnunk kell, hogy hűveinket tetszetős ígéretekkel be ne hálózza. — **As egyetemi konvent,**

újabb megállapodás szerint, Debreczenben márcz. 22. és 23. napjain fog megtartatni. — **Percsel Desső** igazságügyminiszter nyilatkozata szerint, az **állami anyakönyvek vezetése 1895. szept. 1-én az egész országban kezdetét veszi.** Előzőleg, már az év első felében megállapítják az anyakönyvi kerületeket és ezek székhelyeit. A tanítókat óhajtják nagy mértékben igénybe venni e célra. A polg. házasságról szóló törvény f. évi deczemder havában életbe fog lépni. — **A debreczeni tanári kör,** mint az országos középiskolai tanáregyesület fiókja, f. január 26-án megalakult. Elnökévé Dóczi Imre reform. főgimn. ig. tanár választatott meg.

— **A két egyházpolitikai törvényjavaslat.** **Wlassics Gyula** vallás- és közoktatásügyi miniszter a budgetvitát bevezető programbeszédjében kijelentette, hogy a még függőben lévő két egyházpolitikai törvényjavaslatban (vallásszabadságról és a zsidók reczecziojáról) lefektette a **alapelvek integritásához feltétlenül ragaszkodik,** de a jó békesség érdekében nem idegenkedik oly módosítások elfogadásától, a melyek az elvek integritását nem érintik. Egy későbbi beszédében részletesebben is megmagyarázta a miniszter, hogy miként kell érteni e nyilatkozatát. Az áttérés szabadságának elvéhez ugyanis feltétlenül ragaszkodik, de a kilépés szabadságához is, mert mindkettő a vallásszabadság elvének folyománya; azaz megengedőnek tartja úgy az egyik bevett felekezetből a másikba való áttérést, mint valamely bevett felekezetből való kilépést a nélkül, hogy az illető egyuttal valamely vallásfelekezetbe való belépésre kényszeríttessék. Ebből, valamint az általa ugynevezett testületi vallásszabadságból, a mely felekezetek alakulását, a törvényes feltételek megtartása mellett, lehetővé teszi, semmit sem enged a miniszter. De ha pl. valaki olyan módosítást ajánlana, hogy a **felekezetenélküliség kifejezése a törvényjavaslatból törültsék s a kilépettekre vonatkozó jogviszonyok rendeleti uton szabályoztassanak,** a kormány és pártja, hozzájárulhatnának, hogy ez által azon főrendeket a kik egyébként a javaslatokat megszavazták, megnyerhessék.

— **A közoktatásügyi budget tárgyalása** folyamán úgy a miniszter, mint egyes szónokok részéről érdekes nyilatkozatok történtek. **Wlassics** miniszter a népoktatásról szólván, annak már többször hangoztatott államosítását nem óhajtja, mert kivihetetlen, minthogy 14,125 felekezeti népiskola van s ezek államosítása oly pénzáldozatba kerülne, melyre alig leszünk képesek. De különben sem óhajtana a felekezeteket megfosztani e joguktól, ha az állami érdekeket így is lehet érvényesíteni. Erre nézve az eszközöket az 1868. törvény revíziója utján akarja elérni a miniszter. Intézkedést óhajt azon iskolákra nézve, a melyek a törvény kívánalmainak megintés után sem tesznek eleget; a tanítóképzésre nézve, hol a tanároktól képesítő államvizsgát kívánna meg. **A felekezet érdeke, hogy tanítóit képezze, de a minősítés országos ügy, mert nemcsak a felekezeti iskolákra szól.** Hiányosnak tartja a népiskolákra való felügyeletet is. Mutatja az, hogy a tanfelügyelők 16,942 népoktatási tanintézet közül az 1892-3. évben 6,288 iskolát látogattak meg, tehát csak 37%-ot. Tehát a **tanfelügyelők számát szaporítani s őket egyuttal jurisdiikcióval felruházni szándéka.** A középiskoláknál a **tulterhelést** tekinti bajnak, a minnek oka szinte egyes tanároknak van. Másik célja a tanrendben a **nemzeti elem erősítése.** Egyik főbajnak tartja továbbá a partialis tanárhányt, a mi az autonom felekezetek s az erdélyi kath. státus iskoláiban, de mindenek felett a szerzetes rendekében tapasztalható. Főleg a francia és német nyelvre nincs ember. Ezen az előbbi miniszter (Eötvös) 30 ösztöndíj alapítása által

igyekezett átmenetileg segíteni (egyenként 500 frtosok). Szükségesnek tartja ezenkívül a miniszter a tanárképzés céljára az egyetem mellett modern internátusok felállítását. A felsőbb oktatásról szólva kijelentette Wlassics miniszter, hogy az izolált szakiskolák rendszerének nem barátja, hanem a német egyetemi rendszernek, a mely legjobban megfelel az universitás fogalmának. Ennélfogva új jogakadémia felállítását nem pártolja, a *meglevőkre nézve pedig arra törekszik, hogy azok, a melyek életképesek, az egyetem színvonalához közelebb hozassanak, esetleg még filozofiai fakullással is kibővítsenek.* Helyesen mondá a jogakadémiákra vonatkozólag, hogy nem akar harcot *meglevő, nagy szolgálatokat tett kulturális intézetek* ellen, hanem azt akarja, hogy az életképes fejlődjenek, az életképtelen nem érdemes a pártolásra. Nincs tehát okunk az új miniszter alatt félni attól, hogy az a szerencsétlen Trefort-féle jogtanítási politika ismétlődni fog, a mely legalább egy évtizeddel vetette vissza jogakadémiánkat a fejlődés útján. A harmadik egyetem felállítását sürgős szükségnek nem tekinti már ama nagy követelmények miatt sem, a melyeknek a két egyetem érdekében eleget kell tenni. Emelni óhajtja végül a miniszter az egyetemi tanárok társadalmi állását, minthogy a bürokratikus pályán minden középszerű egyén, ha szorgalmas, számíthat arra, hogy többre viszi az egyetemi tanár társadalmi pozíciójánál (osztálytanácsosi izet. osztály), csak az egyetemi tanár nem; pedig ez volna szükséges arra, hogy a tanár teljes megalégedéssel lölthesse be feladatát s végezhesse tudományos buvárlatait. (Hát az akadémiai tanárról vajjon mi lehet a véleménye?! Könnyű lenne kitalálni; de másokra bizzuk, a kik hivatva vannak ilyenekről gondolkodni. Szerk.) A vitában többek között *Kiss Albert* és *Madarász Imre* ref. lelkes országgyűlési képviselők is részt vettek. Kiss Albert az oktatásügy minden ágára kiterjeszkedett. Az állami népiskolától nem idegenkedik, de a községit nem találja kívánatosnak. Sürgeti, hogy ne a külsőségekre, a mint a Trefort-féle politika tette, hanem a belső fejlesztésre fordítsák figyelmüket s akkor kevesebb költséggel többet lehet elérni. Szemrehányást tesz a kormánynak azért, hogy kiküldött közegeinek hibás jelentése alapján a valóságnak meg nem felelő kedvezőtlen adatok vétettek fel a miniszter. jelentésbe többek közt a debreczeni tanítóképezdéről. A középiskoláknál a túlterhelés okát a merev szakrendszerben találja s abban, hogy a tanárok nem tanítanak, csak tanulatnak és nem nevelnek. A tanárhiány okát abban látja, hogy a tanárok az egyetemen képeztetnek. Kevés ott az ösztöndíj és terhesek a feltételek. A Berzeviczy röpiratában tett megkülönböztetést *tanárképzés* és *tanárképesítés* között nem érti. A harmadik egyetem kérdését aktualisnak szintén nem tartja, de a jogakadémiák fejlesztését s e célból a Csáky-féle törvényjavaslatnak (az egységes elméleti képesítő államvizsgáról) keresztülvitelét sürgeti. *Madarász Imre* különösen népoktatásunk hiányait emeli ki, hivatkozván a miniszter. jelentés alapján arra, hogy 2,700,000 tanköteles közül 536,699, tehát egy ötödrész nem részesül nyilvános iskolai oktatásban, s a szükséges tanítóknak szintén több mint egy ötöde hiányzik s a *meglevők* közül is 1300 nem tud magyarul! De hogy is lenne elég tanító, a mikor nincs gondoskodva tisztesség megélhetésükről. Szól a túlterhelés ellen, a minek okai a rossz tankönyvek, újabb tárgyak, házi feladatok s az, hogy a tanítók, főleg nagyobb városokban, egyetemi tanárok módjára csak magyaráznak, előadásokat tartanak. Sürgeti, hogy az állam nagyobb áldozatokat hozzon a közoktatásért.

— **Egyházpolitikai kuriózum.** Ismeretes dolog, hogy *Kovács Albert* ref. hittanár és orszgy. képviselő élesen kikelt annak idejében a kötelező polgári házasság ellen, még pedig egyházi és vallási tekintetéből. Ugyanez a K. A. ur a mostani költségvetési vita folyamán az *állami papnevelés* behozatala mellett szólalt fel!! Nincs erő és hatalom, a mely e felfogásban mutatkozó rettenetes hézagot a következetességnek legalább a látszatáig be tdná tölteni! Nem marad tehát számunkra e furcsa esetben egyéb szerep a csodálkozásnál...

— **Iskolai alapítvány.** Gróf Degenfeld Schomberg Anna, herczeg Odeschachi Gyuláné, — gróf Degenfeld Schomberg Ilona, Tisza Kálmáné, — gróf Degenfeld Schomberg Berta, báró Podmaniczky Gézané, — gróf Degenfeld Schomberg Emma, gróf Károlyi Tiborné — a *nagykállói* állami reáliskolánál 500 forint alapítványt tettek oly módon, hogy az 500 frt kamatját az alapítványtevők vagy meghatalmazottjuk fogja minden iskolai évben egy általuk kiválasztott jó tanuló s jó viseletű fiúnak odaitélni. Az alapítványt azonban a nagykállói reáliskolai segélyező egyesület kezeli, melynek ilyenmü alapja felezi a 12,000 frtot s melynek vezetősége, a takarékpénztár igazgatóságával karöltve, 7—800 frtot fordít szegény tanulók segélyezésére. Isten áldása nyugodjék az ily alapítvány-tevőkön!

— **A zilahi ev. ref. főgymnasium igazgatósága** a nevezett tanintézet tanári állomására vonatkozó s mult számunkban megjelent pályázati hirdetést azzal kívánja pótolni, hogy ezen állásra pályázhatnak a *magyar-latin* vagy *magyar-német* szakcsoportra képesítettek.

— **Mai számunk mellékletében** veszik t. olvasóink Paczelt János mag- és virágkereskedő árjegyzékét. Ajánljuk e jegyzéket mindenkinek szíves figyelmébe.

TARTALOM-JEGYZÉK: A „papi özvegy-árvaház“ eszméjéhez. Justus. — Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem. Dr. Öreg János. — T á r c z a: Uti emlékek. Sinka Sándor. — T a n ü g y: Újabb lépés a két új jogtanári tanszék ügyében. Dr. Kovács Sándor. — Tanítói fizetések rendezése és az államsegély. Sinka Lajos. — Körlevél. Jóó István. — K ö z é l e t ü n k: A nazarénusok Ágyán. Nagy Sándor. — Debreczeni presbiterium. B. L. — Irodalom. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

a kölcsei (Szatmár m.) ev. ref. kántor-tanítói állásra.

Javadalom:

1. Egyháztagoktól körülbelül 30 Hlit. buza.
2. 14 hold 420 □ öl szántóföld 2 fordulóban.
3. Tandíjjakból körülbelől 30 frt.
4. 6 öl kemény tüzifa bészállítva.
5. Temetési stóla mintegy 6 frt.
6. A temető fütermésének haszonvételéből $\frac{1}{3}$ rész 2 frt 50 kr. értékben.

Az állás folyó év április 24-én foglalandó el. Pályázati kérvények oklevéllel együtt 1895. márczius 1-ig alulírotthoz küldendők.

Kölcse 1895. január 28.

Gulya György,
ev. ref. lelkesz.